

KOGUKONNAPRAKTIKA TAGASISIDE ANALÜÜS

Aruanne

Balti Uuringute Instituut

September 2018

Uuring: Kogukonnapraktika tagasiside analüüs
Aasta: 2018
Uuringu autorid: Maarja Käger
Kats Kivistik
Diana Griffel

Uuringu teostaja: Balti Uuringute Instituut
Tellija: Vabaühenduste Liit

Käesoleva töö valmimisse on andnud olulise panuse ka Vabaühenduste Liidu esindaja Helen Talalaev.

Kogukonnapraktika programm on Haridus- ja Teadusministeeriumi Noortegarantii osa ja seda rahastatakse 2015-2018 aastatel haridus- ja teadusministri kinnitatud ning Eesti Noorsootöö Keskuse poolt elluviidava ESF kaasrahastatud programmi „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ kirjeldatud tegevuste raames.

Balti Uuringute Instituut

Lai 30

51005 Tartu

tel 6999 480

www.ibs.ee

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Programmis osalemise kogemus ja Vabaühenduste Liidu panus saadavasse kogemusse	6
2. Osalejate hoiakute muutus programmis osalemise käigus.....	10
3. Programmis osalemise mõju osalejate käitumisele	14
4. Programmis osalenute tuleviku tegevused.....	16
5. Kogukonnapraktika programmi rakendamisel õpetajate poolt kasutatud meetodid	18
6. Praktika käigus esile tulnud probleemid ja võimalikud lahendused.....	19
7. Õpilaste hinnang kogukonnapraktika programmile ja soovitused järgmistele praktikantidele. 23	
7.1. Õpilaste poolt enim hinnatav	23
7.2. Arenguvõimalused	24
7.3. Soovitused järgmistele praktikantidele.....	31
Kokkuvõte	32

Sissejuhatus

Kogukonnapraktika on koolide ja vabaühenduste koostööprogramm, mis viib õpilased enamasti ühiskonnaõpetuse aine raames kohaliku vabaühendusse praktikale. Mõne nädala jooksul osalevad õpilased u 10-15 tunni jooksul enda valitud vabaühenduse tegevustes, täites mõnd endale jõukohast ja huvipakkuvat ning vabaühendusele vajalikku ülesannet. Nad osalevad vabaühenduse töös ja näevad, kuidas sünnib ning toimib kodanikualgatus, ja saavad teada, milliseid ühiskonnaprobleeme vabaühendused lahendavad ning miks seda tehakse.

Kogukonnapraktika õnnestumisse annavad oma panuse nii (ühiskonnaõpetuse) õpetaja, organisatsiooni poolne juhendaja kui Vabaühenduste Liit. Õpetaja aitab õpilastel praktika raames kogetut koolitunnis analüüsida, sidudes selle teoreetiliste teadmistega. Vabaühenduse juhendaja aitab noorel mõista, miks on konkreetse vabaühenduse töö kogukonna jaoks oluline. Vabaühenduste Liit aitab koolid, õpetajad ja organisatsioonid kokku viia ning pakub tuge praktika läbi viimiseks ja kogemuste analüüsimiseks. Praktika läbi viimist toetavad erinevad Vabaühenduste Liidu välja töötatud juhendmaterjalid ja saadud kogemuste analüüsi toetavad materjalid.

Kogukonnapraktika programmi hakati viima läbi 2013/2014. õppeaastal. Viie aasta jooksul on programmis osalenud 31 kooli ja praktikat on teinud ligi 2000 noort üle Eesti. Iga aasta on programmis osalejatelt ka tagasisidet küsitud. Kui esimesel aastal küsiti tagasisidet vaid õpilastelt, siis järgmistel aastatel ka õpetajatelt ja juhendajatelt. Järgnev tabel (tabel 1) annab ülevaate igal aastal laekunud vastuste arvust (tulenevalt küsimustike muutmisest ka küsimustikele vastamise ajal, on aruandes näha, et igal aastal ei ole kõik vastanud kõigile küsimustele vastanud).

Tabel 1. Kogukonnapraktikas osalenute (O) ja tagasisideküsitlusele vastanute (V) arvud õppeaastati

Sihtrühm	2013/2014		2014/2015		2015/2016		2016/2017		2017/2018		Kokku küsitlusele vastanuid
	O	V	O	V	O	V	O	V	O	V	
Õpilased ¹	113	90	≈300	174	476	202	608	248	759	196	910
Õpetajad ²	2		6	5	10	6	21	11	29	5	27
Juhendajad ³	16		55	41	106	19	136	28	142	14	102

Saadud tagasisidele tuginedes on Vabaühenduste Liit kohendanud juhendmaterjale, analüüsivorme, tagasisideküsitluse küsimustikke ja toetanud ka muul moel nii organisatsioonide leidmist kui saadud kogemuse analüüsi läbi viimist.

Saamaks süsteemsemat ja põhjalikumat ülevaadet seni kogutud tagasisideküsitluste vastustest, tellis Vabaühenduste Liit 2018. aasta suvel Balti Uuringute Instituudilt (IBS) kogukonnapraktika tagasiside analüüsi. Analüüsi eesmärk oli hinnata, millised on programmis osalemise tulemused osalejatele – õpetajatele, juhendajatele ja õpilastele.

Käesolev aruanne on jagatud peatükkideks lähtuvalt järgmistest uurimisküsimustest:

1. Milline oli osalejate kogemus programmis osalemise ajal? Sh see, mil määral jäid osalejad (eriti õpetajad ja juhendajad) rahule Vabaühenduste Liidu pakutud toega.

---

¹ Osalenud õpilased = sõltuvalt aastast umbkaudne/ümardatud praktikat sooritanud õpilaste arv; vastanud õpilased = tagasisideküsitlusele vastanud õpilaste arv

² Osalenud õpetajad = sõltuvalt aastast programmis osalenud koolide/õpetajate arv; vastanud õpetajad = tagasisideküsitlusele vastanud õpetajate arv

³ Osalenud juhendajad = programmis osalenud vabaühenduste arv; vastanud juhendajad = tagasisideküsitlusele vastanud juhendajate arv

2. Kuidas muutusid osalejate hoiakud programmis osalemise käigus?
3. Kuidas muutus osalejate käitumine programmis osalemise käigus?
4. Kas ja milliseid muudatusi kavatsevad osalejad tulevikus oma elus teha?
5. Õpetajate tagasiside osas soovime ülevaadet meetoditest, mida õpetajad programmi rakendades kasutasid.
6. Õpetajate ja juhendajate osas soovime ülevaadet probleemidest, millega nad võisid kokku puutuda, ja lahendustest, mis nad probleemidele välja mõtlesid.
7. Õpilaste tagasiside osas soovime ülevaadet sellest, mida õpilased programmis enim hindavad ja kus arenguvõimalusi näevad. Lisaks ka ülevaadet sellest, mida õpilased järgmistele praktikantidele soovivad

Aruanne lõpeb kokkuvõttega.

1. Programmis osalemise kogemus ja Vabaühenduste Liidu panus saadavasse kogemusse

Käesolevas peatükis antakse ülevaade õpetajate, juhendajate ja õpilaste kogemusest programmis osalemisel. Muuhulgas kajastatakse osapoolte rahulolu Vabaühenduste Liidu pakutud toega.

Õpetajad

Õpetajad on kogukonnapraktika programmis osalemise kohta jätnud tagasisidet 27 korda, 17 õpetaja poolt. 5 vastanut tõid osalemise põhjuseks varasema positiivse kogemuse. 11 õpetajat 14-st (79%) märkisid, et soovivad oma õpilastega järgmisel aastal jälle programmis osaleda. Üks õpetaja, kellel oli suuri probleeme enda õpilastele praktikaks vabaühenduste leidmisega ning kes leidis, et õpilasi motiveeris kohati tunnist puudumine, leidis, et ta ei soovi enam kogukonnapraktikaga tegeleda, viidates saadava kogemuse ja jätkata soovimise seosele.

Programmis osalemise kogemust on üldjuhul hinnatud kõrgelt. **96% õpetajatest** (n=27) vastas, et kogukonnapraktika programmis osalemine oli **neile (pigem) kasulik** ja **95%** (n=19), et programm oli **kõigile osalistele (pigem) kasulik**. Enim toodi välja, et kogukonnapraktikal käimine **toetab praktiliste oskuste omandamist** (nt ettevõtlus, ajaplaneerimine, meeskonnatöö, suhtlusoskus) ning kogukonnapraktika **toetab ka üldist arusaama vabatahtlike tööst ja ühiskondlikest probleemidest**.

Kogukonnapraktika tulemuslikkuse tõstmiseks on Vabaühenduste Liit töötanud välja mitmeid tugimaterjale ja juhendab vajadusel eri osapooli. Üheks õpetajatelt tagasisideküsitluses küsitud küsimuseks oli, kas Vabaühenduste Liidu poolt saadud juhistest piisas või tundsid õpetajad vajadust põhjalikuma juhendamise või muu toe järele. Läbi aastate küsimusele vastanud õpetajate (n=20) arvates olid **Vabaühenduste Liidu poolt saadud juhised piisavad** ning ainult ühel õpetajal (osaes 2014/2015. õa-l) tekkis vajadus põhjalikuma ja pikema etteavitamise järele.

Tagasisidet kogukonnapraktika juhenditele on läbi aastate erinevalt küsitud, kuid see on pigem positiivne. 2014/15. õa-l osalenutel küsiti näiteks soovitusi kogukonnapraktika juhendi täpsustamiseks, kusjuures 4 õpetajat 5-st leidsid, et **kogukonnapraktika juhend õpetajatele oli piisav**. Üks õpetaja leidis, et juhend võiks endas sisaldada ka informatsiooni olukorrast, kui töö MTÜ ja praktikantide vahel ei toimi. Samal aastal küsiti õpetajatelt ka hinnangut õpilaste juhendi kohta. Viiest kolmel õpetajal polnud soovitusi õpilase juhendi täiendamiseks või selle muutmiseks. Ühel juhul pakuti välja, et praktikapäevik⁴ võiks olla digitaalne, sest siis näeks ka õpetaja, mida õpilane juba teinud on ning teisel juhul märgiti, et õpilaste arvates võiks tegevuste leht olla lühem või päeviku sees. Nimetatud soovitusi on tänaseks ka arvestatud.

Üheks oluliseks dokumendiks oli ka kogukonnapraktika päevik. **Kogukonnapraktika ühiskonnaõpetusega sidumiseks pidas kogukonnapraktika päevikut väga oluliseks 7 õpetajat 16-st** (küstiti vaid 2016-2018. õa-l). Sama paljud leidsid, et seda kasutasid pigem õpilased, 2 märkis, et ei kasutanud praktikapäevikut ja üks, et tunnis vaid selgitas, kuidas seda täita tuleks. Praktikapäevikut kasutati praktika kaitsmisel, õpilaste hindamisel ja esseede kirjutamisel. Need õpetajad, kes ei kasutanud praktikapäevikut koolitunnis, märkisid põhjusteks, et õpilased tegid praktikat väga erinevatel aegadel, lootsid et õpilased tutvuvad sellega ise või polnud selleks piisavalt aega. Õpetajad tegid ka kaks (pisut vastandlikku) ettepanekut praktikapäeviku ning aruandluse muutmiseks: 1) e-päevik võiks üldse ära kaduda, 2) lisaks tekstile võiks päevikut pidada ka video ja/või pildi vormis.

„Ei e-päevikutele, mis üllatuslikult laekusid väga halvasti ja mitte tehniliste apsude pärast, vaid meie noored polegi nii virtuaalsed nagu me arvame!“

„Aruandlus oli veidi bürookraatlik, elavdaksin seda pildi ja /või videomaterjali esitamise nõudega.“

---

⁴ Tagasisides märgiti õpilaste juhendit, kuid eelduste kohaselt mõeldi praktikapäevikut.

*“/.../ praktikapäeviku keerukus, seda on vaja kindlasti teha selgemaks, lapsesõbralikumaks.”
(2016/17. õa-l osalenu)*

Lisaks on Vabaühenduste Liit töötanud välja registreerimisvormi, andmebaasi ja kodulehe (heakodanik.ee/kogukonnapraktika), pakub juhendamiskoolitusi, külalistunde ja toetab laatade korraldamisel (osades koolides korraldatav sündmus, kus praktikahooaeg avatakse juhendajate ja õpilaste ühisel kohtumisel, kus juhendajad tutvustavad oma organisatsiooni ja õpilased saavad ka kohapeal omale praktikakoha valida). Kui esimesi peetakse 2016/17. õa-l osalenu hinnangul väga kasulikeks ja neid kasutavad ka õpilased, siis viimaseid on pigem vähe kasutatud (vt tabel 2) viidates kohendamise vajadusele ja/või paremale tutvustamisele.

Tabel 2. Palun hinda kogukonnapraktika tööriistu, kuivõrd need aitavad sul kogukonnapraktikat läbi viia ja siduda ühiskonnaõpetusega (n=16 õpetajat, va Juhendamiskoolitused, kus n=11 õpetajat)

	Ei kasutanud	Kasutasin ainult korraks	Kasutasid pigem õpilased	Väga kasulik
Kogukonnapraktika käsiraamat	2	2	2	10
Praktikapäevik	0	2	7	7
Registreerimisvorm	3	3	6	4
Juhendamiskoolitused	7	0	0	4
Kogukonnapraktika vedajate läbi viidud külalistund	9	3	1	3
Laat	11	0	2	3
Vabaühenduste andmebaas	2	2	2	10
Koduleht heakodanik.ee/kogukonnapraktika	1	1	3	11

Samas tundub mittekasutamise valik olevat kohati teadlik. Üks õpetaja oli nt kriitiline kogukonnapraktika laada vormi ja seal kajastatava info tagantjärele saamise võimatuse osas.

“Ei lubaks korraldada tutvustavat laata sellisel kujul – kohutavalt pikk, ebahuvitav ja puudujatel oli hiljem raske reele saada.”

„Leian, et kuigi kogukonnapraktika laadale ei pruukinud kõik õpilased ja MTÜde esindajad kohale tulla ja õpilased ei saanud ju kõikide MTÜdega tuttavaks, siis ometi on praktikantide osalus laadast ja nõ. luust-lihast projektijuhtide kohalolek ja projekti tutvustus väga vajalik, sest see raamistab kogu meie tegevust ja annab võimenduse meie tegevusele ka aineõpetajana.“

Õpetajatelt küsiti ka seda, mille osas võiks kogukonnapraktikas osalevad õpetajad erinevate osapooltega **koostööd** teha (küsimusele said läbi aastate vastata kõik õpetajad). 9 õpetajat 19-st ei näe, et õpetajate, vabaühenduste ja Vabaühenduste Liidu vaheline koostöö võiks teistmoodi olla. 3 õpetajat pooldaks aga osapoolte vahel kogemuste ja info jagamist. Õpetajate ja vabaühenduste omavahelise koostöö tegemiseks tundsid 4 õpetajat 11-st puudust infovahetusest õpetajate ja vabaühenduste vahel ning soovitasid osapooltel rohkem omavahel **suhelda**. Seejuures 3 vastanut pakkusid välja, et osapooled **võiks enne praktika algust kohtuda**. Kaks õpetajat ootaksid **juhendajapoolset tagasisidet** pärast praktika lõppu (sh millised probleemid neil tekkisid, mida saaks järgmisel korral ennetada) ja ühe õpetaja arvates võiks praktika aja mõttes olla paindlikum, et õpilased saaks sellest suuremat kasu. Kogukonnapraktikas osalevate õpetajate ja Vabaühenduste Liidu omavahelise (rohkema) koostöö osas hindasid 5 õpetajat 11-st õpetajate ja Vabaühenduste Liidu vahelist koostööd piisavaks ning kaks õpetajat ei osanud ettepanekuid teha. Samuti soovisid kaks õpetajat osapoolte vahel **paremat informatsiooni liikumist** – see võiks olla kiirem ning aineõpetajad võiksid teada, kui palju õpilasi on registreerinud ning milline on tagasiside osaluse kohta.

„Olla üksteisele kättesaadavad, vastata päringutele, just MTÜ-d õpilastele.“

„Vabühenduste andmebaasis võiks kõigil ühendustel olla täpsem info, millega nad tegelevad ja kuidas saaksid õpilased aidata.“

Kokkuvõtvalt leidsid õpetajad, et nad ei vaja rohkem või paremaid töövahendeid. Samas on näha, et kohati on välja töötatud dokumendid alakasutatud, kuigi teiste osapoolte tagasisidele tuginedes võiks neid rohkem kasutada või õpilastele tutvustada.

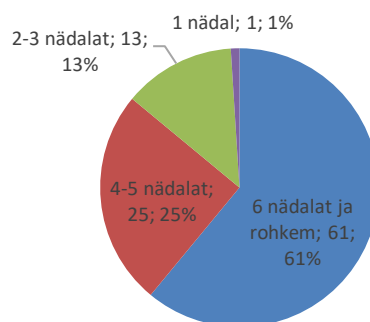
Juhendajad

52% juhendajatest jäi kogemusega väga rahule ja 25% jäi pigem rahule (2015/16.-2017/18. õa; n=61). **38% juhendajatest pidas kogukonnapraktikat enda jaoks väga ja 54% pigem kasulikuks** ning 7% pigem ei pidanud kasulikuks (2014/15.-2017/18. õa; n=101). **87% pidas praktikat ka kogu organisatsiooni jaoks (pigem) kasulikuks** (2014/15.-2017/18. õa; n=102). Positiivset kogemust kinnitab ka asjaolu, et **54%** (2014/15.-2017/18. õa; n=101) **juhendajatest osaleks ja 16% pigem osaleks kogukonnapraktikas järgmisel aastal uuesti**. 7% pigem ei osaleks järgmisel aastal uuesti ja 23% ei oska vastata.

"Kuigi see võib tunduda lisa ajakulu, siis tegelikkuses kogukonnapraktika kogemus annab organisatsioonile rohkem kui arvata võib, lisaks arendab isiklikult ehk siis kuidas usaldada ja delegerida, mis on töökultuuris äärmiselt vajalikud oskused."

69% juhendajate hinnangul oli praktikaperioodi pikkus sobiv (neist 62% (n=42) juhendas praktikanti 6 nädalat või kauem; joonis 1). 12 juhendaja hinnangul oli praktikaperiood kas liiga pikk või liiga lühike, kusjuures pikaks võidi muu seas pidada 4-nädalast ja lühikeseks 6-nädalast praktikat.

Joonis 1. Praktikaperioodi pikkus juhendajatel (% n=61)

71% juhendajatest tõi tagasisideküsitluses välja

praktika jooksul kogetud positiivseid üllatusi ja 30% negatiivseid üllatusi (2014/15.-2017/18. õa; n=83, sisulisi vastuseid andis 72). Positiivselt üllatunud töid enim välja rahulolu noortega: positiivne suhtumine, huvi, tahe midagi muuta, kohusetundlikkus, ootustest suurema panuse andmine.

„Praktikant tegi vaatluse tulemusena 3-lehelise oma arvamuse, kuidas võiks kergliiklus /.../ teatud tänavatel kulgeda, tegi joonised ja kirjeldused, kuigi tema ülesandeks oli vaid jälgida teatud ajal, kui palju inimesi ja autosid seal liigub ning kirja panna vaid mõned arvud.“

„Meeldiv oli veelkord kinnitust saada, et noored on tublid, aktiivsed ja hakkajad“

„Üllatas, et noored on väga teadlikud ja küpsed ja väga motiveeritud“

„Ehk noorte kohusetunne. Nad olid konkreetsemad ja oma sõnade eest rohkem valmis vastutama, kui paljud täiskasvanud“

„Üllatavalt meeldiv kogemus oli, kui hästi annab noori kaasata tegevustesse ilma suurt lisakoormust organisatsioonile või juhendajale tekitamata.“

„Paberimajandust ja aruandlust oli vähem, kui programmi lugedes eeldasin.“ (2017/2018a. osalenu)

Samas näitab juhendajate tagasiside, et noored ja nende valmisolek praktikaks on erinev. Negatiivselt üllatunud imestasid näiteks noorte vähese silmaringi ja suhtlemisvõimekuse üle, noorte ükskõikse

tegevustesse suhtumise üle (nt aja planeerimine ja praktikapäeviku täitmine), et kool pole noorte tegemistega kursis ja noored pole kursis MTÜga, kuhu nad praktikale lähevad.

Mõningast olulisust positiivse kogemuse saamisel omas ka Vabaühenduste Liidu poolne ettevalmistus, sh tugimaterjalid praktika läbi viimiseks ja seatud eesmärkide täitmiseks. **77%** (2014/15.-2017/18. õa; n=87) juhendajatest **olid Vabaühenduste Liidu poolt saadud juhistega rahul ning pidas neid piisavaks**. 11 juhendaja (65%, n=17) arvates oli **ettevalmistus Vabaühenduste Liidu poolt piisav, et seada ja täita isiklikud eesmärgid** ning pakkus kindlustunnet juhuks, kui küsimusi tekib. Kolme vastanu arvates polnud ettevalmistus Vabaühenduste Liidu poolt piisav või asjakohane. Negatiivsena toodi **tugimaterjali liigset mahukust** ja seda, et nii juhendid kui ka tagasisideküsitlused panevad oma mahukusest tulenevalt kohati kõhklema, kas õiget asja ja õigesti tehakse.

„Ma ise liitusin sellega nii viimasel minutil, aga juhendmaterjal ja teadmine, et alati on võimalik täpsustavat infot küsida, oli piisav.“

"[Vabaühenduste Liidu ettevalmistus] Ei olnud [piisav]. Juhend liiga pikk ja aega küllaltki raske teksti lugemiseks ei viitsi võtta kui see otseselt töötulemusega seotud pole. St kui saan ilma seda lugemata ka praktikante juhendada, siis ma seda ei loegi. Edaspidi võiks olla praktikantidele sissejuhatav loeng EMSLi poolt, kus nendel oleks selge ülevaade, millega neil tegu ja mida nad enne praktikat teadma peavad." (2015/16. õa-l osalenu)

Üksikud juhendajad märkisid veel, et **juhendajatele võiksid toimuda infopäevad**, enam võiks **koolitada ka juhendamise teemadel** (neid, kel ei ole varasemat kokkupuudet juhendamisega) ning **praktikantidele tagasiside andmise kohta võiks korraldajatelt tulla eraldi e-kiri**.

Vabaühenduste Liit pakkus 2016/2017. õa-l õpetajatele ja juhendajatele juhendamise oskuste tõstmiseks ka koolitusi. 4 juhendajat 19-st märkis, et ei vaja selliseid koolitusi. 5 juhendajat märkis, et on osalenud koolitusel ja hindasid seda kõrgelt. 5 juhendajat, kes ei osalenud koolitusel, sooviksid aga järgmisel korral osaleda. Seega peetakse vastavat tuge oluliseks. 11 õpetajast 4 märkis, et ei kasutanud vastavat võimalust ja 4 pidas koolitust väga kasulikuks.

"Oli põnev koolitus, soovitan."

"Osalesin. Tuli kasuks, sain häid nippe teiste tegemistest."

Täiendava toe pakkumiseks on loodud ka Facebooki lehekülge. 2017/18. õa-l ankeetküsitlusele vastanud juhendajate puhul see sagedat kasutust ei leia. Nimelt pole 9 juhendajat 14-st kogukonnapraktika Facebooki lehte jälginud (neist üks soovib seda teha edaspidi). Kaks juhendajat jälgib ning üks pigem harva. Tagasiside jätnud 3 juhendajat olid olemasoleva Facebooki lehega rahul, kuid jätsid ka kommentaare lehe paremaks muutmiseks.

"Leht on huvitav, kuid sageli ei leia kohe aega videode vaatamiseks ja hiljem kipub ununema. Lühemad kokkuvõtted oleksid toredad. Võibolla võiks jagada ka ebaõnnestumisi ja nende analüüse?"

"FB leht tundub korralik. Küsimuseks on, et kellele suunatud on. Kui on selleks, et rohkem organisatsioone ühineks, siis on hea. Kui on selleks, et noorte endi huvi vabaühendustest kasvaks, siis soovitan kasutada ka nende kanaleid, nt Instagrammi vms noored kasutavad (ka insta pole enam kõige popim nende hulgas)."

Õpilased

Tagasisideküsimustiku vastustele tuginedes on õpilased **kogukonnapraktikaga üldiselt rahul**, tundes **rahulolu ja uhkust tehtu ning väljakutsete seljatamise üle**. Lisaks töid paljud välja, et **kogukonnapraktika andis neile uusi teadmisi, kogemusi, kontakte ja laiendas silmaringi** (vt põhjalikumalt nt ptk 2, 3, 7). Õpilaste tagasiside näitas, et rahulolu praktikakogemusega mõjutasid suuresti tehtavad ülesanded, mis sõltusid omakorda valitud vabaühendusest. 46% õpilastest vastas, et nende praktikaülesanded ei sisaldanud ebameeldivaid tegevusi. Ebameeldivaks peeti

tööülesannete vähesust, üksluist, rutiinset ja füüsiliselt rasket tööd ning töötamist halbades tingimustes (sh ilmastik).

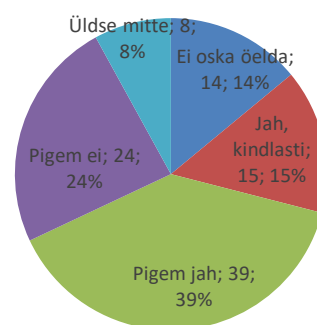
"Kuigi mul endal oli pigem negatiivne kogemus, siis kogukonnapraktika üldiselt on väga vahva ja vajalik asi, mille kõik peaksid läbi tegema. Avardab silmaringi ise praktikal käies kui ka teiste esitlusi kuulates. Teise esitlusi vaadates oli aru saada, et kindlasti on sellest kasu, see oli huvitav ning võib-olla loob uusi tutvuseid tulevaseks eluks."

Positiivset kogemust mõjutas oluliselt **rahulolu valitud vabaühendusega** (97% 910 õpilastest jäi (pigem) rahule, vt ptk 7). Olgugi, et mitmed õpilased ja ka õpetajad töid vabades vastustes välja et esialgu peeti praktikak liiga pikaks, leidis enamus õpilastest (81%, n=910) praktika järgselt, et **praktika kestvus oli nende jaoks piisav** (74% märkis, et praktika kestis 2-5 päeva, 21%, et üle 6 päeva, kusjuures 50% õpilaste puhul jaotus praktika enam kui nelja nädala peale). 2016-2018. õa-l osalenute tagasisidet lähemalt vaadates on näha, et rahulolu praktika kestvusega sõltub ka rahulolust vabaühenduse valikuga: neist, kes arvasid, et praktika oli liiga pikk, ei jäänud valikuga rahule 25% (n= 32) samas kui neist, kes jäi pikkusega rahule (kestvus piisav), jäi ligi 97% (n=364) rahule ka praktika organisatsiooniga. Tähelepanuväärne on ka see, et alla 10h praktikak teinutest ei halvenenud kellegi arvamus kogukonnapraktikast (hinnang praktikale praktika alguses ning praktika lõpus), samas kui kauem praktikak teinute seas läks arvamus ka halvemaks. Rahulolematust praktika kestvusega mõjutas enim see, kas õpilase täidetavad ülesanded olid talle huvipakkuvad ning kas praktika ajaga oli võimalik organisatsiooni piisavalt tundma õppida.

Kogukonnapraktika üks eesmärkidest on ühiskonnaõpetuses õpitava mõistmise ja omandamise toetamine. **63% õpilastest leidis, et praktika aitas õpitavat paremini mõista.** Samas töid mitmed välja, et kohati jäi ühenduste ja vabatahtliku tegevuse tutvustamine puudulikuks.

Positiivsest kogemusest hoolimata on tagasisideküsitluste vastustest näha, et mitme noore puhul tekitab rahulolematust kogukonnapraktika kohustuslikkus (mitmes koolis on praktika õppetegevuse ühe osana kohustuslik) kuna sageli ei nähta praktikak praktikak, vaid vabatahtliku tegevusena, mis peaks ka vabatahtlik olema. Õpilaste tagasisidest tuli välja mitmeid soovitusi kogukonnapraktika parendamiseks nii juhendajatele kui ka Vabaühenduste Liidule (vt ptk 7). Üldjoontes olid aga õpilased Vabaühenduste Liidu toetusega rahul.

Joonis 2. Kogukonnapraktika aitas ühiskonnaõpetuse tundi õpitavat paremini mõista ja omandada (n=910)

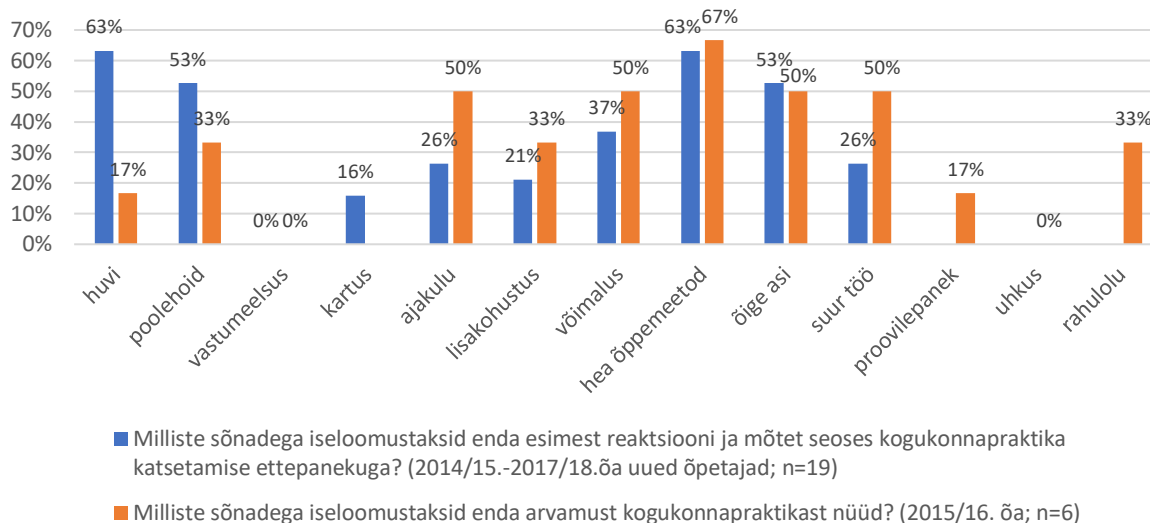
2. Osalejate hoiakute muutus programmis osalemise käigus

Käesolevas peatükis vaadatakse tagasisideküsitluste vastustele tuginedes lähemalt, kuidas muutusid programmis osalemise käigus õpetajate, juhendajate ja õpilaste hoiakud.

Õpetajad

Õpetajate hoiakute muutust programmis osalemise käigus kajastab joonis 3, kus on märgitud õpetajate esimene reaktsioon ja mõte seoses kogukonnapraktika katsetamise ettepanekuga ning arvamus kogukonnapraktika lõppemise järgselt.

Joonis 3. Reaktsioon ja arvamus kogukonnapraktikast

Enda esimest reaktsiooni ja mõtet seoses kogukonnapraktika katsetamise ettepanekuga hindas 19 õpetajat ning seda kirjeldati kõige enam järgmiste sõnadega: hea õppemeetod ja huvi (12 korda), poolehoid ja õige asi (10 korda), võimalus (7 korda). Praktika järgselt oli näha, et mõisteti paremini kogukonnapraktikaga kaasnevat lisakoormust. Enim toodi välja, et tegu on hea õppemeetodi (4 korda) ja võimalusega (3 korda), mis eeldab suurt tööd (3 korda) ja teatavat ajakulu (3 korda), kuid on siiski õige asi (3 korda), millega tegeleda. Olgugi, et praktika järgset hinnangut andnud on vähe, võib öelda, et **enamik õpetajaid suhtus kogukonnapraktikasse ka praktika järgselt positiivselt ning seda nähti hea õppemeetodina**. Vähem oli neid, kes nägid seda negatiivses võtmes lisatöö või -kohustusena või ajakuluna. Üldjuhul käisid märksõnad “suur töö”, “ajakulu” või “lisakohustus” koos märksõnaga “hea õppemeetod”.

Juhendajad

Programmi esmaeesmärk on, et õpilased saaksid praktika kaudu parema arusaama ja mõningase kogemuse vabaühenduste ja kodanikuühiskonna toimimisest ning seaksid ennast hiljem kodanikualgatusega. Sellest tulenevalt on oluline tähelepanu pöörata, et õpilaste hinnangul ei pööranud kõik juhendajad piisavalt tähelepanu vabatahtliku tegevuse ega organisatsiooni olemuse tutvustamisele (vt pkt 7) ning mõned juhendajad tõid ka ise välja, et sellele tuleks edaspidi enam tähelepanu pöörata. Seega muutis praktikas osalemine juhendajate **hoiakuid juhendamise ja vabatahtliku tegevuse tutvustamise olulisusse**.

Lisaks võib juhendajate vastustest eeldada, et **paranes ka juhendajate hoiak noortes**. Nimelt vastas 91% juhendajatest (2014/15.-2017/18. õa; n=102), et kogukonnapraktika programmis osalemine oli neile (pigem) kasulik. 14-st vastust täpsustanust 4 tõid välja, et õpilased olid nende organisatsioonile suureks abiks, aidates neid erinevate ülesannetega, ja 7 märkisid, et noored andsid vabaühendusele värskaid ideid. Positiivsemat hoiakut noortes näitab ka see, et mitmed juhendajad tõid välja, et on uhked, et noored tulid ülesannetega hästi toime ja jäid praktikaga rahule, praktika eesmärgid said täidetud (92% vastanutest märkis, et vähemalt osad noored täitsid vähemalt osad seatud eesmärkidest (2014/15.-2017/18. õa; n=102)) ja saadi praktikantide juhendamise kogemus.

"Meil oli just sel perioodil mitu õppepäeva koolides järjestikku. Ettevalmistavat õppekomplektide detailide üle lugemist oli palju teha. Noored valisid enda jaoks kergema võimaluse, just komplekte lugeda, mis oli antud ajahetkel tõesti suureks abiks."

"Jõuluajal on palju üritusi ja väga hea oli, et oli paar inimest juures, keda abiks kutsuda."

7 juhendajat märkis, et õpilaste mõtted ja tegevused andsid palju uusi ideid edaspidisteks tegevuseks:

"/.../ oli õnn ja rõõm saada uus kogemus. Praktikantide tegevus, nende mõtted olid ja on inspireerivad, see on suur väärtus meie MTÜ-le."

Üks juhendaja tõi välja, et noorte panustamine nende organisatsiooni praktika kaudu muutis positiivsemaks ka organisatsiooniga seotud laste hoiakuid täiskasvanute vastu.

"Paremaks muutus meie projektis osalevate õpilaste suhtumine täiskasvanutesse ja nad nägid, et on inimesi, kes neist tõeliselt hoolivad; õppisid oma lubadustest kinni pidama, sest minu praktikandid olid oma nõudmistes väga järjekindlad."

Õpilased

U 20% (n=101) juhendajatest tõi välja, et panid praktikandi juhendamisel rõhku vabatahtliku töö tutvustamisele ja väärtustamisele. 2015/16.-2017/18. õa-l küsimustikule vastanud juhendajatest 36% (n=61) leidis et **uued teadmised vabaühendusest ja nende tööst** oli ka olulisim, mida õpilased praktikalt said.

"Rõhusime eelkõige sellele, et teha neile selgeks, mida tähendab vabatahtlik töö just meie ühingu."

"Pidasime oluliseks, et noor inimene saaks aru, mis on vabaühendus, milliseid võimalusi pakuvad erinevad vabaühendused jne."

"Vabaühendustes tegutsevate inimeste väärtustamine."

Kõigi tagasisideküsitlusele vastanute hinnangul on kogukonnapraktika, sh juhendajate tehtu, mõjutanud positiivselt noorte hoiakuid vabatahtliku töö olulisusesse ja vabatahtliku töö tegemisse. Õpetajate hinnangul tajuvad õpilased programmis osalemise tulemusena **vabatahtliku töö tähtsust** ühiskonnas paremini (7 õpetajat) ja **suhtuvad positiivsemalt vabatahtlikkuse töösse**. Kolm õpetajat leidis näiteks, et kui alguses võeti praktika vastu pigem võõristusega, siis pärast oldi sellest vaimustunud. Ka mõned juhendajad tõi välja, et noored otsustasid vabatahtlikuks edasi jääda, kinnitades suhtumise muutumist. Eelnevat kinnitasid ka õpilaste endi tagasisideküsitluse vastused. 2016/17.-2017/18. õa-l tagasisideküsitlusele vastanud õpilastest **87% oli veendumusel, et nad mõistsid praktika järgselt vabaühendusi ja nende tegevust varasemast paremini**, kusjuures need, kes on rahul enda vabaühenduse valikuga, tunnevad ja mõistavad vabaühendusi ning nende tegevust varasemast paremini.

"Õpilased mõistsid iseenda ja oma kaaslaste tegevuse tähtsust kogukonna jaoks." (Õpetaja)

"Need, kes praktikat võtsid tõsiselt, olid ka veendunud, et vabatahtlik töö on vajalik ja aitab midagi ühiskonnas paremaks muuta." (Õpetaja)

"Näiteks mõisteti, et ongi reaalselt ka neid inimesi, kes lisaks oma põhitööle panustavad teiste inimeste abistamisse." (Õpetaja)

"Õpilaste positiivne suhtumine sellise kogemuse omandamisse ületas kõik ootused." (Õpetaja)

"Õpilasi on vaja heade asjade juurde suunata, nad on pärast vaimustatud, kuigi mõni algul ei tahtnud vedu võtta. Õpetada saab hoolivust, kogukonnale ohutuse tagamist jne." (Õpetaja)

"Kartsin suuremat vastumeelsust õpilaste poolt kui tegelikkus seda kajastas; osad õpilased suutsid praktikat kasutada testimaks oma teatud erialade /.../ [õppima mineku sobivust]." (Õpetaja)

"Praktika võeti vastu algul võõristusega, kuid selle läbimisel olid noored positiivselt üllatunud, millise kogemuse see pakkus. Osa noori liitus organisatsioonidega. See kindlasti avardas noorte silmaringi." (Õpetaja)

Õpilaste poolt üllatavana välja toodu: „See kui pühendunud vabatahtlikud oma töös olid.“, „See, et see minu jaoks huvitav oli. Algul suhtusin sellesse kui tüütusse kohustusse, kuid pärast

esimest käiku see muutus huvitavaks ning meeldivaks.“, „Sain aru kui suurt rolli väikestes kogukondades omaalgatuslikud MTÜ-d mängivad“

"Alguses olin praktika suhtes skeptiline, kuid nüüd arvan, et praktika oli huvitav kogemus ja avardas minu maailmapilti. Kui praktikat poleks olnud, ei oleks ma ealeski mõelnud vabatahtlikule tööle ega pidanud seda oluliseks, sest MTÜdest räägitakse vähe. Arvan, et kogukonnapraktika aitab tuua noori vabatahtliku töö juurde, arendama ettevõtlikust, et midagi oma kodukoha ja teiste inimeste jaoks ära teha." (Õpilane)

"Jah, alguses olin selle osas natuke skeptiline, kuid nüüd mõistan, et see toob natukene värvi halli argipäeva. Ühiskonnaõpetuses õpitut on hea ka realses elus praktiseerida. Hea vaheldus." (Õpilane)

Lisaks tunnetasid õpetajad ja juhendajad noorte **hoiakute positiivset muutust abivajajate suhtes**. Seda kinnitasid ka õpilaste vastused küsimusele, miks inimesed vabatahtlikku tööd teevad ja ka õpilaste endi kommentaarid neid üllatanu kohta. Vabatahtliku töö tegemiste peamiste põhjustena toodi (arvamust avaldasid 92 noort) vabatahtliku töö kasu abivajajatele (vähekindlustatud inimesed, loomad), aitamisrõõm, heategevusega ning elukeskkonna parandamisega kaasnev hingeline rahulolu.

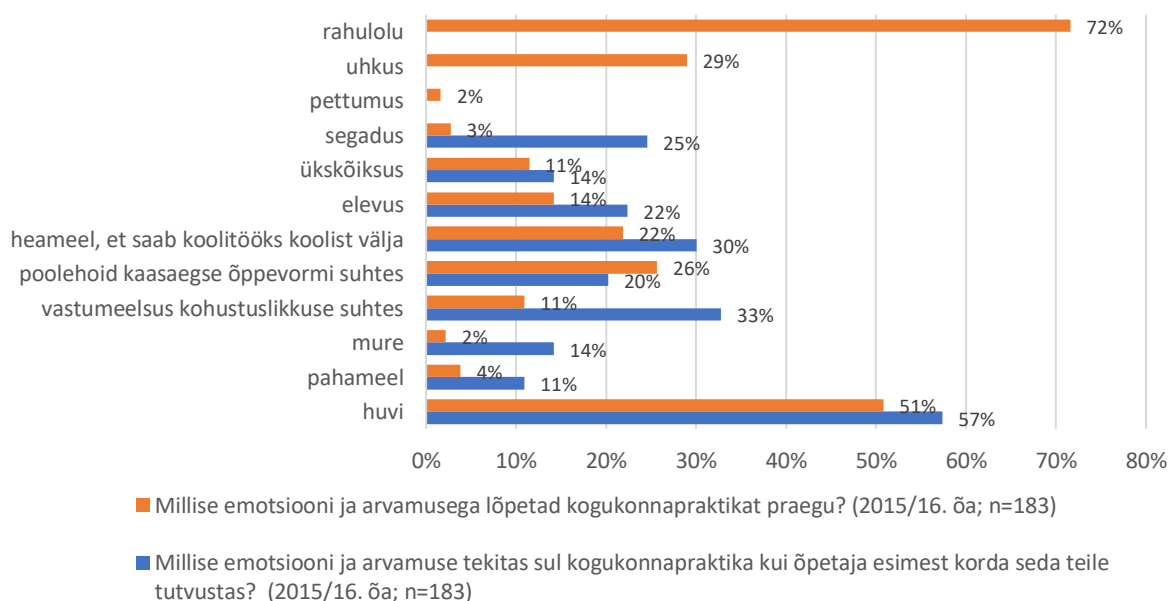
"Õpilaste ütlemissi: ma ei kujutanud ette, et nii palju on vaeseid peresi, kes vajavad abi." (Õpetaja)

"Kaastunne vaestele, elu pahupoole nägemine." (Õpetaja)

Õpilaste poolt üllatavana välja toodu: „Kui palju inimesi vajab abi“, „Üllatav on see, et inimesed on nõus tööd tegema ka vabatahtlikult ehk ilma rahalise tasuta.“, „Üllatas see, et abivajaja ei ole tavaliselt pesemata inimene. Kui tänaval mõni selline vastu tuleb, ei tee iial vahet, kas tegu on korraliku inimesega või inimesega, kellel on rahalised probleemid ja mille tõttu ei jätku raha toidu jaoks. Üllatas ka see, et abivajajate hulk on [piirkonnas] väga suur. Midagi peaks selle nimel tegema, et olukorda paremaks muuta.“

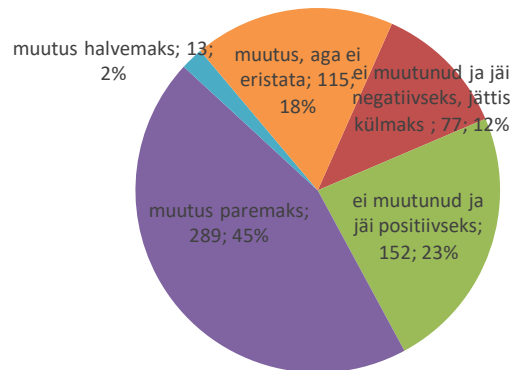
Eelnevat kinnitab ka järgmine joonis, kus on näha 2015/16. õa-l kogukonnapraktika programmis osalenud õpilaste emotsioon ja arvamus kogukonnapraktikast kui õpetaja kogukonnapraktikat tutvustas ja kui kogukonnapraktika läbi oli. Nagu näha, on õpilased ka endi hinnangul praktika järgselt tehtuga rahul ja selle üle uhked ning **suhtuvad kogukonnapraktikasse positiivsemalt**.

Joonis 4. Emotsioon ja arvamus kogukonnapraktikast

Alates 2015/16. õa-st paluti õpilastel hinnata oma arvamust kogukonnapraktikast. Ka selle küsimuse vastused kinnitavad **õpilaste hoiakute paranemist**, kusjuures hoiakud tunduvad varieeruvat kooliti. Need, kes jäid enda vabaühenduse valikuga rahule, nende arvamus kogukonnapraktikast paranes kõige enam; need, kes pigem ei jäänud rahule, valisid enam, et läks halvemaks või oli halb juba enne. Tulenevalt poiste madalamast eelarvamusest kogukonnapraktika suhtes muutusid nende arvamusd paremuse poole tükdrükutest enam (66% vs 54%, n=444).

Joonis 5. Kas Sinu arvamus kogukonnapraktikast muutus selle läbimise käigus?
(2015/16.-2017/18. õa; n=646)

Vabade vastuste kohaselt mõjutasid positiivseid muutuseid peamiselt soovitud vabaühendusse saamine ja praktika oodatust positiivsem kogemus (kommenteerisid 12 õpilast). Negatiivseid muutuseid põhjustasid aga probleem transpordikulude hüvitamisega ja soovimatus konkreetseid tegevusi teha (kommenteeris 2 õpilast).

„Asi tundus õudne alguses, sest et inimestega suhtlemine pole kerge, eriti uute. Aga siis tuli välja, et ei olnud.“

„Kõik sujus, oli tore, sain ennast arendada valdkonnas, mis mulle meeldib“

„Võib-olla algul tekitas natuke pahameelt, et peame jälle mingisuguse lisakohustuse võtma, et selle eest hinnet saada. Aga nüüd järele mõeldes, oli see kogemus kasulik ja meeldiv.“

„Sain aru, kui vajalik see tegelikult on nii mulle, kui ka ühiskonnale.“

3. Programmis osalemise mõju osalejate käitumisele

Kui eelnev peatükk kajastas programmis osalenute hoiakute muutust, siis käesolevas peatükis kajastatakse vastavalt võimalusele osalenute käitumise muutust. Pöörame aga tähelepanu, et tagasisideküsitlused ei anna selleks kõigi osapoolte osas kõige paremat sisendit. Lisaks ei võimalda küsimustikele vastanute arv suuri järeldusi käitumise osas teha.

Õpetajad

Võrreldes läbi aastate toimunud muutuseid kogukonnapraktika programmis osalemise puhul, on märgata, et **aina enam on kogukonnapraktikat viidud läbi tunni ajast**, samas on vastanute arv suhteliselt väike. Ankeetküsitlusele vastanud õpetajatest kaks on vastanud küsimustikele neli korda ja nende puhul on näha, et **vähenenud on õpilaste arv, kes praktikas osalevad**. Mõlema õpetaja puhul teostati viimasel aastal praktika täielikult tundide ajast, samas kui varem olid need tunni ja vaba aja arvelt. Muid välja toomist väärivaid muutusi õpetajate käitumises ei täheldatud.

Lisaks näitavad tagasisideküsitluse vastused, et **õpetajad oskavad nüüd ehk enam praktikat ühiskonnaõpetuse teemadega siduda**. Nt 2017/18. õa-l ei märkinud keegi, et see oleks kohati raske ning uutest õpetajates valis vaid üks selle variandi, kuigi keskmiselt valis selle variandi 30% (päris keeruliseks ei pidanud ükski õpetaja seda).

Juhendajad

Juhendajate ankeetküsitluste vastustest on näha, et juhendajad muutsid programmi jooksul oma seisukohti või käitumist seoses juhendatavate arvuga. Oli nii neid, kes võtsid planeeritust rohkem juhendatavaid, kui ka neid, kes võtsid vähem juhendatavaid.

Õpilased

Õpetajate hinnangul **muutuvad õpilased kogukonnategevustes ja ühiskonda puudutavates teemades elavamaks**. 9 õpetajat 25-st tõid välja, et enim tekitasid õpilastega elavat keskustelu teemad, mis olid seotud sotsiaalsete probleemidega, nt vaesus, abivajavad inimesed ja loomad, ühel korral nimetati pagulastemaatikat.

"Toidupanga teema - õpilasi üllatas, kui paljud inimesed vajavad reaalselt toiduabi."

"Vaesus, kuidas kihistumist vähendada."

"Loomaarmastus ja nende eest hoolitsemine."

8 õpetajat märkisid, et kõige elavamad arutelud toimusid vabatahtliku töö ja heategevuse ümber üldisemas mõttes – miks seda tehakse, selle vajalikkus ja altruistlik tahe midagi muuta, mõjutades eeldatavasti noorte käitumist tulevikus.

"Õpilased ei mõista algul, miks tehakse midagi omast vabast ajast tasu saamata."

"Näiteks vabatahtliku töö vajalikkus ja see, kui paljud on valmis oma vabast ajast vabatahtlikku tööd tegema või kui paljud vajavad vabatahtlike abi."

Õpetajate hinnangul **paranesid läbi saadud kogemuste noorte isiklikud ja sotsiaalsed oskused**. Ka õpilased ise leidsid, et nad on **muutunud julgemaks** ning oleksid uutes sarnastes olukordades **aktiivsemad**. Nii õpetajate, juhendajate kui noorte vastused näitasid, et mitmed otsustasid ka **kogukonnapraktika järgselt kogukonnategevusse panustada** või on juba liitunud mõne vabaühendusega. 2016-2018. õppeaastal osalenute tagasiside vastuseid võrreldes on näha, et neist, kes on täiesti rahul enda vabaühenduse valikuga, usuvad teistest enam (28%), et löövad ka edaspidi praktikakohaks olnud vabaühenduse tegevuses kaasa. Samas on täiesti rahule jäänute seas veel mõnevõrra enam neid, kes usuvad, et löövad pigem kaasa või ei ole kindlad – mõlemaid 30% (n=444).

"Peamiselt arenesid õpilaste sotsiaalsed oskused ja hoolivus." (Õpetaja)

"Õpiti suhtlust, nähti ühiskonda panustamist." (Õpetaja)

"Paljud soovivad tulevikus ka vabatahtliku töösse panustada." (Õpetaja)

"Kõige suurem pluss on see, et noored jäid pärast praktika lõppu vabatahtlikuks meie /.../ juurde." (Juhendaja)

„Ma lööksin heameelega ka edaspidi vabaühenduses kaasa, aga kahjuks puudub aega kooli tõttu. Tulevikus ootab ees ülikool ning elukoha vahetus, seega on väga keeruline tulla taas abiks koortevärvajupaika. Kuid teen seda teises linnas.“ (Õpilane)

„Edaspidi kui peaks minu valitud vabaühenduses samuti kellegi abi tarvis olema, siis mina olen nõus seda tegema.“ (Õpilane)

Eelnevat kinnitab ka see, et õpetajate hinnangul osalesid õpilased praktikajärgsetes aruteludes aktiivsemalt ja sisukamalt kui praktikaks valmistuvates tegevustes. Seda toetab ka juhendajate

väljatoodust järeldatav, et praktika annab õpilastele erinevaid uusi teadmiseid, kogemusi ja oskuseid, tõstes nende analüüsivõimet ning **toetades teadlikumat tegutsemist.**

"Praktikantide ülesanded olid erinevad, alustades infotööst ning võimaluste otsimisest, esitlustel-messidel käimisest ja org. tutvustamisest (sh messi ettevalmistus+ jältegevused) ning varjutamine. Peaasjalikult paranes noorte teadlikkus ning analüüsivõime. Meie praktikandid olid kõik esmakogemusega vabatahtliku töö tegijad ning neil puudus eelnev ülevaade elukestvast õppest, mitteformaalsest õppest ning eneseanalüüsi vajalikkusest."

4. Programmis osalenute tuleviku tegevused

Tagasisideküsitluste vastuseid analüüsid üritati selgitada välja ka programmis osalenute käitumise ja hoiakute potentsiaalsed muutused. Käesolev peatükk annab seega tagasisideküsitluse vastustele tuginedes ülevaate, kas ja milliseid muudatusi kavatsuvad kogukonnapraktika programmis osalened tulevikus oma elus teha. Pöörame aga tähelepanu, et tagasisideküsitluste küsimused-vastused ei anna kõigi osapoolte osas kõige paremat sisendit. Lisaks on osalejate kavatsused vastajast sõltuvad ehk nii väikese valimiga ei saa neist suuri järeldusi teha.

Õpetajad

74% õpetajatest (n=19; 2014/15.-2017/18. õa) märkis, et **osaleb tõenäoliselt ka järgmisel aastal oma õpilastega kogukonnapraktika programmis.**

Juhendajad

Juhendajate tagasiside juhendamisele õppimisele ja ka vastused teistele küsimustele näitavad, et **eeldatavasti usaldavad ja kaasavad juhendajad noori tulevikus rohkem ning pööravad rohkem tähelepanu praktikantidele, nende huvidele, tegevuste ettevalmistamisele ning organisatsiooni ja vabatahtliku tegevuse tutvustamisele.**

"Õppisin, et ei ole vaja mikromajandada :) Kui annad noortele vastutuse, siis nad võtavad selle ja teevad kõiki oma ülesandeid uhkusega."

"Õppisin ehk seda, et tasub noori rohkem kaasata. Seda et nad on palju rohkem motiveeritud ja rohkemaks suutelised, kui ma oleks arvanud."

"Antud kogemusest saime kaasa palju inspiratsiooni oma ideega jätkamiseks ning õppisime, kuidas juhendada, delegeerida ülesandeid ja motiveerida tegutsema."

„Loon enne praktikantide vastuvõtmist täpsema plaani, mis, millal ja kuidas peaks tehtud saama.“

„Järgmisel korral toimiksime süstematiseeritumalt - juhataksime teema korralikult sisse ning kogu protsess oleks paika pandud kindlate kuupäevadega.“

„Püüaksin leida rohkem aega, et selle piiratud perioodi jooksul võimalikult palju noorega suhelda ja kiiremat tagasisidet anda.“

„Selgitaksin vabatahtlikkuse tegevusega seotud küsimusi põhjalikumalt.“

Õpilased

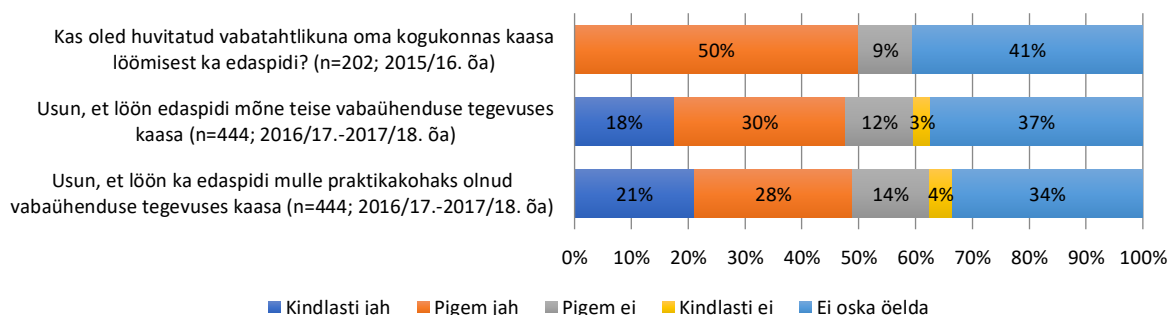
Õpilaste tagasisideküsitluste vastused näitavad, et **tõenäoliselt suhtuvad õpilased tulevikus kogukonnapraktikasse ja vabatahtlikku tegevusse positiivsemalt ning on tolerantsemad erinevate ühiskonna gruppide probleemide vastu ja aitavad kaasa nende lahendamisele.** Ka mõned õpetajad tunnetasid suhtumiste-arusaamade muutusi ja tõid välja, et **õpilased suhtuvad paremini vabatahtlikku tegevusse ning kodanikualgatuse rolli.**

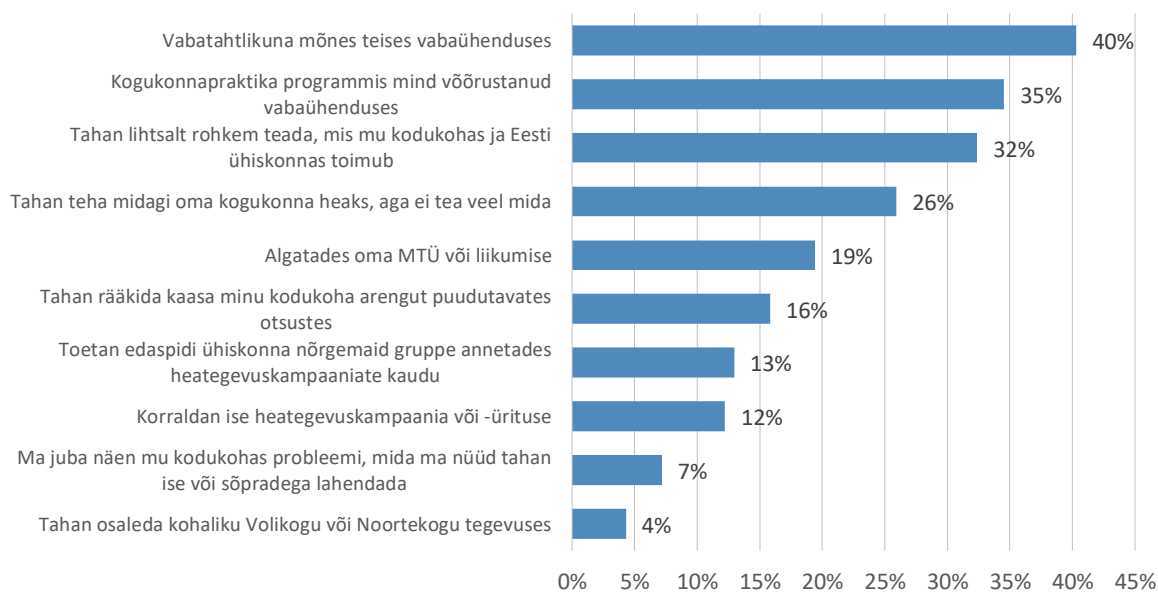
„Üks õpilane pidas antud ülesannet liialt suureks koormaks ja julges oma arvamuse nii suuliselt kui ka kirjalikult [välja tuua] (võimalik, et kõhklejaid oli teisigi). Samas praktika lõpus oli sama õpilane kogukonnapraktika projekti jätkamise kõige tulisem pooldaja.“ (Õpetaja)

Ankeetküsitlustes uuriti õpilastelt, kuivõrd nad löövad ka edaspidi kaasa kogukonnategevustes, sh mõne vabaühenduse tegemistes. Jooniselt 6 on näha, et **ligi pooled noored osalevad ka tulevikus kogukonnategevustes** (2015/16. õa vastusvariantideks olid ainult „pigem jah“, „ei oska öelda“ ja „pigem ei“), kusjuures mõningal määral on kõhklevale seisukohale jäänute osakaal vähenenud ning pigem mitte osalenute osakaal suurenenud. 2015/16. õa-l küsimustikule vastanutest 69% arvasid (n=202), et lööksid ka tulevikus mingilgi moel kogukonna tegemistes kaasa, kusjuures **enim panustataks läbi vabaühenduste** (joonis 7).

Joonis 6. Tulevikus kogukonnategevustesse panustamine

Joonis 7. Kui tekkis või jätkuvalt on huvi, siis kus ja kuidas Sa tahaksid kaasa lüüa? (n=139; 2015/16. õa)

Ka õpetajate sõnul plaanivad mõned noored edaspidi vabatahtlikuna tegutseda või siduda tulevase elukutse valdkonnaga, milles praktikavõimalust pakkunud ühendus tegutses.

5. Kogukonnapraktika programmi rakendamisel õpetajate poolt kasutatud meetodid

Arvestades, et koolidel ja õpetajatel on kogukonnapraktika läbiviimiseks mitmeid võimalusi, vaadati õpetajate tagasisideküsitluste vastuseid analüüsid põhjalikumalt ka seda, milliseid meetodeid õpetajad programmi rakendades kasutanud on.

37% (n=27) õpetajatest korraldas kogukonnapraktika õppeaine **tundide raames**, üks õpetaja korraldas praktika **vabal ajal** ning ülejäänud **59% kombineeris praktika korraldamist** – nii tunnis kui vabal ajal. Mõnes koolis anti **4-5 tundi kuni üks päev praktika jaoks vabaks**.

Paljud õpetajad märkisid, et nad **tutvustasid õpilastele enne praktikat kodanikuühiskonna ja vabaühenduste rolli**.

“Eelnevalt sai kahe tunni raames selgitatud kodanikuühiskonna mõistet ja analüüsitud võimalusi, mil moel inimestel on võimalus panustada tänapäeval ühiskondlikusse tegevusse. Selgitatud mittetulundusühingute rolli ühiskonnas.”

Õpilaste praktikaks ettevalmistamiseks **tutvustas 63% vastanud õpetajatest (n=27) ühiskonnaõpetuse tundides ka kogukonnapraktikat**. Mõnel juhul olid esinema kutsutud eelmise aasta praktika läbi teinud õpilased, praktika koordinaatorid, vabaühenduste esindajad. 11% õpetajatest lasi õpilastel **iseseisvalt teemat uurida** ning kahel korral kajastus kogukonnapraktika temaatika ühiskonnaõpetuse tundides **rühmatööde** ning ühel korral **väitluse** näol. Veel kasutati informeerimisvahendina **vabaühenduste/kogukonnapraktika laata** (kahel korral) ning kuna osades koolides käisid õpilased erinevatel aegadel praktikal, siis mitmes koolis **rääkisid õpilased oma kogemusest** hiljem ka teistele õpilastele.

Enamik õpetajaid on ka välja toonud, et praktika järel **arutleti-analüüsi selle tulemusi ja saadud kogemust paari tunni jooksul**. Praktikakogemuste analüüsimiseks kasutas 73% (n=22) õpetajatest **suulisi arutelusid**, sh **rühmatööd**. 32% õpetajatest lasid õpilastel praktikakogemust tutvustada **ettekande/esitlusega**, millele järgnes arutelu, ning 32% mainisid **kirjaliku töö** esitamist (nt essee või artikkel). Lisaks märkis üks õpetaja, et praktika lõppedes korraldati **pressikonverents**.

Mõned õpetajad kasutasid kogukonnapraktika läbimiseks ka alternatiivmeetodeid. **Kogu gümnaasiumi vältel vabatahtliku tööga tegelenud õpilane ei pidanud kogukonnapraktikat tegema**, vaid sai selle arvestatud **teistele oma vabatahtliku tööst esitlust tehes**. Alternatiivina kogukonnapraktikale kasutati paaril korral õpilase enda initsiatiivist lähtuvaid meetodeid, mis lahendasid mitteosalemise või sobiva vabaühenduse leidmise probleemi.

“Lisaks tavapärasele kogukonnapraktikale lasin kahel õpilasel kujundada koolimuuseumi stendi ja viia seal läbi õppetoa. Üks noormees juhtis Lääne-Eesti Mudel Euroopa Parlamendi korraldamist ja läbiviimist.”

Lisaks kogukonnapraktika teostamisele kasutasid õpetajad ka **erinevaid meetodeid praktika hindamiseks**. **56%** (n=27, 2014-2018. õa) õpetajatest **hindas kogukonnapraktikat hindeliselt, 26% arvestuslikult** ning 19% puhul on hindamine teadmata. Kui reastada hindamise aluseks olevad kriteeriumid olulisuse järgi, siis kõige enam hinnati praktikat **praktikapäeviku täitmise** (kõigist õpetajatest 70% lähtus hindamisel sellest, n=22, 2015-2018. õa), **õpilase vabaühendusse tehtud panuse** (63%) ja **õpilase isiklike eesmärkide püstitamise** (63%) kaudu. Olulisteks hindamiskriteeriumideks olid ka **praktikale pühendatud aeg** (56%) ning **aktiivsus ja sisukus analüüsitegevustes** (56%). 2017/18. õa õpetajatest kõik viis hindasid praktikapäeviku alusel, mis näitab praktikapäeviku olulisuse kasvu. Vaid 2 ehk 40% neist hindas aktiivsust ja sisukust analüüsitegevustes. **Juhendaja, kaasõpilaste ja õpilase enda hinnangu alusel** hindas õpilasi 10 õpetajat ehk 2/3 neist, kel see variant kriteeriumide hulgas oli. Juhendaja hinnangut valiti 4 korral ja õpilase enda hinnangut 3 korral nende 8 õpetaja seas, kel need kriteeriumid valikuks olid. Kõige vähemoluliseks peeti programmi oodatud õpitulemuste saavutamise (30%) alusel hindamist.

Seejuures on oluline märkida, et just uued õpetajad ei võtnud seda hindamise aluseks – üks kaheksast hindas praktikat selle alusel. Lisaks toodi korra kriteeriumidena välja esinemine ja oma arvamuse põhjendamine ning tähtaegadest kinni pidamine. Kaks õpetajat on veel eraldi ära märkinud, et hindavad ka essee ja ettekande põhjal.

Arvestades kogukonnapraktika ühiskonnaõpetusega sidumise olulisust, on oluline välja tuua ka küsitlusele vastanute tagasiside tegevuste lõimimise osas. Küsimusele vastanud **26-st õpetajast 11-l ei olnud ühiskonnaõpetuse ainekava keeruline kogukonnapraktikaga siduda**, sest see tuli tundides iseenesest jutuks või ettevalmistus selleks oli juba tehtud. 8 õpetajat vastasid, et neil oli kohati keeruline neid siduda ning 7 õpetajat oleks tahtnud kogukonnapraktikat ning ühiskonnaõpetust rohkem siduda. 6 õpetajat 23-st märkis, et ei kasutanud erilisi meetodeid kogukonnapraktika lõimimiseks tundides käsitletavate teemadega. Teised õpetajad töid välja aga järgmiseid meetodeid:

- Vestlused, arutelud ja rühmatöö kogukonnapraktika ja vabaühenduste kohta;
- Kogemuste jagamine (sh eelnevate praktikate lugemine);
- Informatsiooni otsimine vabaühenduste kohta, nt vabaühenduste kodulehekülgedelt, portaalidest Vabatahtlike värav ja Hea kodanik;
- Kogukonnapraktika sidumine päevakajaliste sündmustega, nt pagulasteemaga ja sotsiaalsete probleemide lahendamisega;
- Vabaühenduste ja sotsiaalsete probleemide kaardistamine, analüüsimine, millised vabaühendused milliseid probleeme lahendavad ning milliste huvide ja isikuomadustega inimesed sobivad vabatahtlikuks.

Üks õpetaja leidis, et tal jäi alguses tegevuste lõimimiseks kogemusest puudu, mis viitab suuremale vajadusele programmiga liituvate õpetajate toetamisel.

"Esimesel aastal ei osanud seda teha, sest kõik see tuli ootamatult ja kiirustades, ka minul endal puudus täpne ettekujutus sellest, milline on minu kui õpetaja roll selles projektis."

Küll aga tunnetati, et kogukonnapraktika aitab kaasa kodanikuühiskonna teemade mõistmisele.

"/.../ õpilased oskasid [praktika järgselt varasemast] rohkem kaasa rääkida kodanikuühiskonna, vabakondade, vabatahtliku töö ja sotsiaalprobleemide teemadel".

6. Praktika käigus esile tulnud probleemid ja võimalikud lahendused

Käesolev peatükk annab õpetajate ja juhendajate tagasisidele tuginedes ülevaate probleemidest, millega praktika käigus kokku puututi, ning lahendustest, mis välja mõeldi.

Õpetajad

Kõige enam abi vajasisid õpilased vabaühenduste leidmisel ning ühendusega suhtlemisel (seda probleemi nimetas 9 õpetajat 22-st), sh hilisema koostööga. Olgugi, et 22% (n=27) õpetajatest arvas, et vabaühenduste valik on piisav, leidis 59%, et ühendusi võiks rohkem olla ja 30%, et ühenduste valdkonnad võiksid mitmekesisemad olla, lihtsustamaks sobiva ühenduse leidmist. Viie õpetaja õpilasel 11-st ei õnnestunud vabaühendusega kontakteeruda, mis viitab organisatsioonide vähesele huvile, ning kolm õpetajat mainis, et koostöö ei sujunud erinevatel põhjustel (juhendaja oli pealiskaudne, apaatne, liiga aktiivne).

"Leida sobiv praktikakoht oli kõige suurem probleem. Pidevalt pidin õpilasi tagant torkima, et nad tegutsema hakkaksid. Õpilastel polnud eriti huvi selle vastu."

"Julgustust, kannatlikkust MTÜ-dega kontakteerumisel. MTÜ võiks lapsele ikkagi vastata-kasvõi eitavalt, siis saaks õpilane oma koha otsingul edasi liikuda."

"Üksikutel juhtudel oli õpilasel raske saavutada esimest kontakti juhendajaga ning püüdsime siis koos MTÜ koordinaatoriga kontakti saada, mis ka õnnestus. Samuti pidin 10. klassi õpilasi julgustama, et nad mitte ainult ei kirjutaks MTÜsse, vaid vajadusel ka helistaksid. Otsesuhtluse alustamine võõra täiskasvanuga oli osade jaoks harjumatu tegevus."

Probleeme vabaühendustega tõid õpetajad välja ka vaba vastust eeldanud küsimuse juures, kus paluti anda tagasisidet vabaühenduste kohta. Tagasisidet jagas 19 õpetajat. 19 õpetajast 16 jagasid kas ainult positiivset või ka muu hulgas positiivset tagasisidet, poole vähemad jagasid ainult negatiivset või ka muuhulgas negatiivset tagasisidet. Kiideti ja ka laideti mitmeid organisatsioone erinevatel põhjustel. Nii näiteks kiideti ja laideti selle eest, kui võeti vastu (palju) praktikante või siis ei võetud üldse või ei vastatud ka e-kirjadele. Lisaks leiti, et juhendamine on vaearikas ja aegnõudev töö ning kiideti praktikantidele asjaliku ja piisava tegevuse leidmise eest ning laideti üheülbalise või kunstliku ehk siis mitte sisulise tegevuse pakkumise eest. Üks õpetaja kirjutas ka järgmiselt:

„Need vabaühendused, kus olid olemas palgalised töötajad, tegutsesid süstemaatilisemalt ja noored olid nende tegevusega eriti rahul. Rahul oldi ka teiste vabaühendustega, aga tundus, et palgaliste töötajatega MTÜd said lihtsalt rohkem oma aega noortele pühendada. Valdav enamus MTÜsid tõesti panustasid sellesse, et noored oleksid teadlikud sellest, millega nad tegutsevad, kuid oli ka 1 vabaühendus, /.../, kus noor pandi lihtsalt tegema lilleistikut ning ei selgitatud üldse, millega vabaühendus tegelikult tegutseb. Nii tuligi välja, et kui noor [oli] praktika lõpetanud, ei teadnudki ta seda, kui palju lapsi selle /.../ [MTÜ-ga seotud on] ning otsene kokkupuude praktiliselt osalenud lastega puudus.“

Üks õpetaja tõi probleemina välja ka õpilaste jaoks **huvitavate vabaühenduste puudumise** maapiirkonnas ning sellest tuleneva valiku piiratuse.

Seoses probleemidega vabaühendustega tõid mitmed õpetajad välja, et järgmine kord soovitakse alustada juba varem (nt sügisel, 2 õpetajat 23-st) ja pööratakse rohkem rõhku vabaühenduste valikule (4 õpetajat).

„Et selliseks projektiks tuleb pikemaajaliselt ettevalmistusi teha. Hea oleks eelnevalt ka tutvuda inimestega, kellega koostööd tuleb teha. Tänapäeval on kogu suhtlemine vaid e-maili teel ja see tekitab tohutu distantsi.“

„Vabaühenduste eelvaliku kontroll – st. kas kõik senised partnerid on kaasatud.“

„Otsiksin rohkem koostööpartnereid.“

„Tutvustaksin noortele erinevaid praktikakohti põhjalikumalt, et nad saaksid teha teadlikuma valiku.“

22-st õpetajast 11 ei vajaks rohkem informatsiooni/materjale kodanikuühiskonnast ja vabaühendustest, mis aitaksid neil paremini siduda ühiskonnaõpetuses käsitletavat teemat praktilise kogemusega. Viiest neli vastas 2014. aastal, et nad ei vaja rohkem teoreetilist informatsiooni kodanikuühiskonnast ja vabaühendusest (2014. aastal küsiti õpetajatelt: "Kas vajad rohkem teoreetilist informatsiooni kodanikuühiskonnast ja vabaühendusest?"). Kõige enam tuntakse puudust (mõlemat on märkinud üle 5 õpetaja) videomaterjalist ja sellest, et vabaühenduste esindajad tuleks ise kohale teemat elulisemalt tutvustama.

„Video oleks hea. Tänapäeva noored õpivad rohkem visuaalselt kui lugedes, sest see on aeganõudvam. Kohtumine esindajatega oleks ka muidugi hea ja vahetu.“

„Elkõige võiks rohkem videomaterjali olla. Kuigi sari „Meie inimesed“ tihti aitab vabaühenduste tegevust ilmestada. Aga lühemad umbes Ted kõnede pikkused videod oleksid isegi paremad, sest neid saaks tunni sees kasutada (saab 45 minuti sisse mahutada video ja arutelu). Loenguid eraldi pole tingimata vaja, kui siis keegi, kes räägiks põhjalikumalt sotsiaalsest ettevõtlusest /.../.“

Õpetajate tagasiside näitas, et probleeme oli ka vabaühenduste kohta oleva infoga. 5 õpetajat 11-st pidasid informatsiooni vabaühenduste kohta sobiva praktikakoha leidmiseks piisavaks. Kuue õpetaja arvates **polnud informatsioon piisav** ning leiti, et infot võiks koondada kuskil veebis (sh enne kogukonnapraktika laata) ning lisaks infole veebis on väga oluline isiklik kohtumine õpilastega. Üks õpetaja lisas, et „*õpilased oleksid soovinud rohkem infot just neid ees ootavate tegevuste kohta.*“

Tagasisideküsitluse vastuseid läbivalt paistis silma vastumeelsus praktika kohustuslikkuse osas, samas kui nii õpilased kui õpetajad tunnetasid praktika läbimise järgselt, et tegu on väga kasuliku tegevusega, milleni õpilased omal algatusel ei pruugi jõuda. 2014/15. õa-l küsiti õpetajatelt, kas nende hinnangul peaks kogukonnapraktika olema õpilastele kohustuslik või vabatahtlik. Sellele küsimusele vastanud 5 õpetajat ehk **kõik õpetajad kalduvad toetama ideed, et kogukonnapraktika võiks olla kohustuslik**, sest vastasel juhul ei leia õpilased selleks aega ning keeruline on õppetööd organiseerida, kui ühed teevad seda ja teised mitte. Samas leitakse, et praktika kohustuslikkuse vastu räägib idee, et vabatahtlikkuse printsiip sobiks paremini kokku vabaühenduste tegevusse panustamisega. Nähakse ka variante võimalikeks eranditeks, nt kooliväliselt väga hõivatud õpilased vabastatakse praktikast. Seda enam, et ühed peamistest kogukonnapraktikaga seotud probleemidest olid õpetajate hinnangul seotud ajapuudusega (neli õpetajat 11st tõi selle välja). Ka õpetajad ise tundsid enim puudu ajast (10 vastanut 22-st).

Õpetajad ei tunnetanud, et õpilaste praktika analüüsi- ja jätkutegevustes osalemises aktiivsus ja sisukus oleks tavapärasest probleemsem olnud. Küll aga tunnetati, et õpilaste huvi võinuks suurem olla ning et noored vajavad suuremat motiveerimist kogukonnapraktikas osalemiseks. 22 õpetajat leidsid, et **õpilaste motiveerimiseks kõige olulisem on vabaühenduste parem (laiem) valik** (märgitud 12 korda). Lisaks leiti, et noori motiveeriks **parem kursisolek sellega, mida tegelikult kogukonnapraktikal tehakse** – „Avalikustatud noorte lood eelmistest aastatest ja teistest piirkondadest“ valiti vastavalt 10, „Vabaühenduste külalistunnid“ 9 ning „Eelmise aasta või teise piirkonna praktikantide kaasamine ettevalmistavas etapis“ 8 korda. Oluliselt vähem leiti, et õpilasi oleks võimalik motiveerida õpetajal või Vabaühenduste Liidul – „Et EMSL panustaks rohkem õpilaste innustamise“ valiti 4 korda ja „Õpetajate lood või kogemuspäev teiste osalenud õpetajatega“ 3 korda. Neli õpetajat arvas, et praktikal osaleksid vaid siis kõik õpilased, kui lisaks praktikale vabaühenduses oleks alternatiivseid tegevusi.

Juhendajad

Sarnaselt õpetajatele tõid ka juhendajad ühe suurema probleemina välja ajapuuduse, nii endal kui noortel. 29%-l juhendajatest (n=87) tekkisid **probleemid ajapuuduse tõttu** – nt noorte aeg oli piiratud või plaanitud tegevusi ei viidud ellu. 11 korda toodi probleemina välja noorte enda passiivsus, sh vähene huvi, mis võis olla tingitud ka ajapuudusest. 12% (n=83) tõdesid, et järgmine kord planeeriks nad paremini oma aega ning planeeriks praktika tegevusi pikemalt ette, kusjuures 16% märkis, et järgmine kord planeeriks nad praktikantidele rohkem tegevusi. Kui juhendajate puhul mõjutas ajapuudus praktikandi toetamist ja pakutavate tegevuste läbi mõtlemist, siis õpilaste ajapuudusest tulenevalt pidi mõni juhendaja paindlikumalt teostatavaid tegevusi pakkuma. Ühe lahendusena nähti, et õpilased võiksid praktikale minna juba 10. klassis, sest siis oleks neil eeldatavasti rohkem aega praktikaga tegeleda ja seega ka keskendumine praktikale parem.

"Kui planeerida praktikantidele kindlad tööülesanded ning teha korralik eeltöö, on praktikantidest ka organisatsioonile suur abi."

"Kui olete eelnevalt hästi läbimõelnud ülesanded, mida soovite kogukonnapraktika käigus praktikantidele anda, siis on teil neid oluliselt lihtsam juhendada. Teie ülesanne ei ole noorte eest asju ära teha vaid julgustada neid oma ülesandeid täitma ning andma neile selleks vajalikud "tööriistad" ja õpetada neid kasutama. Saadud tulemus on kindlasti kasuks igale vabatahtlikule organisatsioonile, kellel muidu on tihti töökätest puudus."

"Soovitan esmalt huviliste noortega kokku saada ja nendega rääkida, et aru saada, millised ülesanded/teemad neid huvitavad, kuna see aitab väga palju edasisi tegevusi planeerida ja aru saada, kas on tegemist nende jaoks sobiliku organisatsiooniga. Kui see kohtumine läheb hästi, siis on suur võimalus saada mõlemapoolselt positiivse ja kasuliku kogemuse osaliseks."

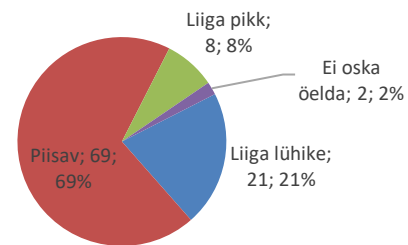
"Noore poolne huvi oli väga leige, ei õnnestunud ka aegu ühildada, seega jäi tegevus väga pealiskaudseks. Ilmselt sõltub see hästi palju noorest endast."

"Kuna noore vaba aeg oli väga hõivatud kooli välisel ajal igasuguste tegevustega, siis suurel määral oli noorel isetegemise võimalus."

"Noor tegi valiku, mis teda huvitas ja kuhu soovis panustada. Siis tegime tegevuskava, leppisime kokku tähtsaja ja noor sai ise otsustada, kuidas ja mis ajal ta ülesannet täitis. Praktikant oli kooliväliselt väga hõivatud ka muude tegevustega."

Praktika kestust väga problemaatiliseks ei peetud. Suurem osa juhendajatest, 69% küsimusele vastanutest (N=61) pidas praktika kestust piisavaks (joonis 7). **Liiga lühikeseks pidas praktikat 21% vastanutest** ning liiga pikaks 5 juhendajat. 13% (n=78) juhendajatest soovisid, et praktika kestvus oleks pikem, sest siis saaks noor parema kogemuse ning tegevused oleks mitmekülgsemad. Praktikant liiga pikaks pidanud juhendajate praktika varieerus 4 nädalast kuni 6+ nädalani ning liiga lühikeseks pidanud juhendajate praktika 1 nädalast kuni 4-5 nädalani. Nende juhendajate praktika, kes pidasid praktika pikkust piisavaks, varieerus 2-3 nädalast kuni üle kahe kuuni. Seejuures oli nende seas kõige enam neid, kelle praktika kestis 6+ nädalat, 4-5 nädalat või kahe kuu jooksul. Seega võib öelda, et praktika pikkus ja rahulolu selle pikkusega ei ole otseselt seotud, vaid oleneb muust. Üldiselt ollakse aga rahul pigem üle 4-nädalase praktikaga.

Joonis 7. Juhendajate hinnang praktika kestvusele (n=61, %)

Probleemidena tõid juhendajad välja ka **bürokraatiat ning kommunikatsiooni**. 14% juhendajatest soovisid, et kool tegeleks efektiivsema teavitustööga, mis aitaks tulevastel praktikantidel paremaid ja teadlikumaid valikuid teha (sh võiks kool olla kogemuste vahendaja).

"Bürokratlik osa – õigel ajal info saamine, õigel ajal aruandlus jm."

"Praktika raames ei teadnud me ette täpset aega, millal noored justkui peaksid meie organisatsiooni jõudma. Saime oktoobris-novembris telefonikõnesid huvilistelt, aga realselt jõudsid meieni noored alles jaanuar-aprill 2017."

Mõned juhendajad puutusid kokku ka **vähese juhendamise kogemusest tulenevate probleemidega**. 55% (n=77) juhendajatest ei tundnud mitte millestki puudust (nt seetõttu, et nad omavad juba eelnevat kogemust). 12% tundsid puudust ajast ning 8% planeerimisoskusest (sh nimetati ühel korral teadmatust, mis on kogukonnapraktika eesmärgid). 34% (n=80) juhendajatest planeerisid praktikategevusi paremini (konkreetne ajakava, konkreetsed ülesanded). 8% annaks praktikandile rohkem iseseisvust ning ootaks nende ideid, kaasates neid veel rohkem vabatahtluse töösse. Ka peeti oluliseks täpsemalt arvestada, keda vabatahtlikuks võetakse:

"Oleks pidanud alguses põhjalikuma vestluse tegema, et nendega rohkem tuttavaks saada."

"Ma võtaksin meie ühinguks ainult need, kes on ise asjast väga huvitatud, mitte ei käsiks noortel seda hindamise pärast teha."

7. Õpilaste hinnang kogukonnapraktika programmile ja soovitused järgmistele praktikantidele

Käesolev peatükk annab ülevaate sellest, mida õpilased kogukonnapraktika programmi juures enim hindavad ning mida programmi juures muutma peaks. Muuhulgas kajastatakse vabauhenduse valikut, vabauhenduse panust praktika õnnestumisse, kogukonnapraktikaga seonduvat dokumentatsiooni, kooli panust praktika õnnestumisse ja õpilaste soovitusi järgmistele praktikantidele.

7.1. Õpilaste poolt enim hinnatav

Küsimustikele vastanud praktikantidest (n=910) enam kui **94% puhul võib järeldada, et nad õppisid praktika käigus midagi uut**, kusjuures vastustest on näha, et mitte kõik õpilased pole osanud saadavaid kogemusi analüüsida. Noorte tagasisidet vaadates **hinnati väga kõrgelt juhendajaid ja nende panust praktika õnnestumisse**. 2015/2016. õa-l küsimustikule vastanutest (193 noort) u 12% hindasid juhendaja abivalmidust, 17% head juhendajapoolset tööülesannete selgitamist, 10% õpilastest hindasid kõiki juhendajapoolseid tegevusi suurepäraselt ning ülejäänud õpilased hindasid juhendaja positiivseid isikuomadusi ning kompetentsust. Seda kinnitavad ka 2015/16. õa-l õpilastelt saadud soovitused oma juhendajale (mida ta võiks teisiti teha järgmisi noori juhendades). 202-st küsimusele vastata saanust vaid 29 (14%) tõi välja mõne parendamist vajava külje.

Alates 2016/2017. õa-st küsiti õpilastelt mh, mis on tema jaoks kõige väärtuslikum kogemus vabauhenduse praktikast. Õpilased (n=376) tõid välja erinevaid põhjuseid, mis muutsid praktikakogemuse nende jaoks väärtuslikuks (3% ei osanud küsimusele vastata või leidis, et väärtuslikud kogemused puuduvad). Praktikantide kogemused võib liigitada järgnevalt, kusjuures tuleb silmas pidada, et muid vastuseid arvestades on iga õpilase kogemus ainulaadne ning praktikakohast sõltuv:

- **Võimalus olla kasulik abivajajatele (sh laiemalt ühiskonnale)**

"Aidata abivajajaid, on palju lapsi, kelle vanemad ei suuda jõulude ajal kõike head ja paremat neile osta."

"Minu jaoks kõige väärtuslikum kogemus oli, et meile räägiti väga palju kuidas on kodutud loomad varjupaika sattunud ja see pani väga sügavalt kõige üle mõtlema."

"Näha kuidas tegelikult asjad ühiskonnas on ning kuidas väikestest tegudest piisab, et aidata teisi."

„See, et ma sain aidata neid inimese kellel seda vaja on.“

- **Võimalus oskuseid arendada ja ennast proovile panna**

"Ma kohtusin erivajadustega lastega ning ma õppisin nendega suhtlema."

"Õppisin tulekustutit ja tuletekki kasutama."

"Iseseisev trennide läbiviimine"

"Arendada enda oskusi videograafia valdkonnas"

"Meeskonnatöö ja oskus reageerida"

"Puht eneseteostuslik kogemus. Saades tundma seda organisatsiooni, kasvasin ma ise kui inimene ning sain palju kogemust."

"Õppisin aega planeerima."

„Minu jaoks oli kõige väärtuslikumad kõik need uued teadmised ja kontaktid, mis ma praktika jooksul sain.“

„Sain kogemuse uute inimestega suhtlemises ning uutes olukordades hakkama saamises“

„Kõige väärtuslikum oli kogemus võõraste inimestega suhtlemine. Alguses tundus erinevate söögikohtade küsitamine hirmutav, kuid mida aeg edasi, seda kergemaks see muutus.“

„Tulla toime ootamatustega, mis ei ole algsesse plaani arvestatud. Tuleb rahulikult jääda ja teha tarkasid otsuseid pingelises olukorras.“

- **Võimalus näha, kuidas töötab üks organisatsioon seest poolt**

"Nägime kogu seda käitamissüsteemi, kuidas kogu see vabaühendus toimis."

"Ma sain teada vabaühenduste vajalikkusest riigis ning tänu erinevatele antud ülesannetele sain ennast proovile panna näiteks informatsiooni otsimises ja selle põhjal küsimuste tekitamises. Terve praktikal veedetud aeg oli üks väärtuslik kogemus, sest erinevad Liidu liikmed andsid meile suure ülevaate üldse Liidust, millega üks vabaühendus tegeleb, selle vajalikkusest ning nad usaldasid meile tähtsaid ülesandeid."

"Kõige väärtuslikumaks pean seda, et sain selle aja jooksul teada kuidas toimub töö varjupaigas. Lisaks see, et sain teada kuidas paljud neist loomadest sinna sattunud on ja seda, et tegelikuses hoolitsetakse nende eest seal hästi."

"Saada aru, kuidas käivad sadama elu ja tööjaotus."

„Sain teada kuidas tegelevad vabaühendused ning õppisin tundma täpsemalt millega tegelevad“

- **Seniste arusaamade muutumine**

„Sain asju näha teisest vaatenurgast“

„Õppisin, et riideid ja muud esemeid ei tohiks ära visata, need peaks viima taaskasutusse.“

„Kõige väärtuslikumaks pean ma seda, et sain aru kui suur ületarbimine meie ühiskonnas on ning sain teada kuidas aidata seda parandada.“

„Mu mõtlemine vabatahtlikust tööst muutus mulle veel rohkem tähtsamaks, ning sooviksin ka edaspidi osaleda või aidata kaasa kuskil vabatahtlikuna.“

„Praktika ajal sain aru, kui palju mul on elus vedanud.“

Eelnevat kinnitab ka järgmine tabel (tabel 3), mis kajastab praktika mõju noortele.

Tabel 3. Õpilaste hinnang kogukonnapraktika eri aspektidele.

	Ei nõustu üldse	Pigem ei nõustu	Pigem nõustun	Nõustun täielikult	Ei oska öelda	n
Kogukonnapraktika oli mu jaoks huvitav	2%	6%	44%	44%	4%	910 (2013/14.-2017/18. õa)
Kogukonnapraktika andis mulle kasulikke kogemusi	5%	15%	36%	39%	5%	910 (2013/14.-2017/18. õa)
Kogukonnapraktika andis mulle kasulikke teadmisi	1%	5%	35%	50%	9%	444 (2016/17.-2017/18. õa)
Kogukonnapraktika andis mulle kasulikke oskusi	2%	6%	37%	46%	9%	444 (2016/17.-2017/18. õa)
Kogukonnapraktika andis mulle kasulikke tutvusi	3%	12%	37%	31%	17%	444 (2016/17.-2017/18. õa)

7.2. Arenguvõimalused

Üldiselt võib öelda, et õpilased on kogukonnapraktikaga pigem rahul olnud ja enamus küsimustikule vastanutest märkimisväärseid arendamisvajadusi välja pole toonud. Nt kõigilt õpilastelt küsitud küsimusele, mis peaks teisiti olema, et kogukonnapraktikast talle rohkem kasu oleks või mida võiks edaspidi kogukonnapraktika juures teistmoodi ja paremini teha, tõi vaid 32% vastanutest (n=910) välja mõningaid parendamist vajavaid asju. Küsimustikke läbivalt on aga näha, et õpilaste hinnangul

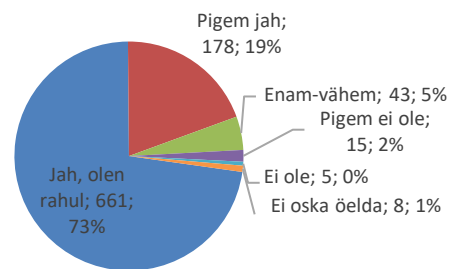

on suurimateks arenguvõimalusteks vabaühenduste poolne praktika organiseerimine, enamate vabaühenduste kaasamine kogukonnapraktikasse, vabaühenduse valikuks piisava informatsiooni olemasolu ja kogukonnapraktikaga seonduva dokumentatsiooni parendamine. Parendamisvajadusi on näha ka õpilaste kogukonnapraktikas osalemise hindamises ja praktika eelses ning järgses tegevuses.

Vabaühenduste valik ja panus

Kõigil aastatel on küsitud õpilastelt, kas nad jäid vabaühenduse valikuga rahule. Õpilastest 97% jäi (pigem) rahule ja 2% (pigem) ei jäänud rahule vabaühenduse valikuga (n=910; joonis 8). **Noored, kes olid varem vabatahtliku tegevusega kokku puutunud, olid suurema tõenäosusega valikuga rahul.** Asjaolu, et varem vabatahtlikus tegevuses osalenud pöörasid vabaühenduse valikul suuremat tähelepanu vabaühenduse tegevusvaldkonnale (66% vs 47%) ja juhendaja sümpaatsusele (6% vs 3%), samas kui vabatahtlikus tegevuses mitte osalenute puhul omasid lähedus kodule (38% vs 26%) ja sõpradega sama ühenduse valimine (5% ja 2%) suuremat tähtsust, näitab, et **õpilasi tuleb paremini ette valmistada ees ootavast ja millega valikut langetades arvestama peaks.** Samas võimaldab vastanute vanuse arvestamine eeldada, et nooremad õpilased lähtuvad rohkem oma huvidest.⁵ 2013/14. õa-l küsiti õpilastelt ka seda, millist infot oleksid nad vajanud lisaks, et valikut paremini teha. 62% õpilastest (n=466) leidis, et info oli piisav. 38% õpilastest (n=466) tõi välja arenguvõimalusi. Enim toodi välja, et **vabaühendused võiksid ennast, oma tegevusi ja võimalikke praktikategevusi rokem ja paremini tutvustada.** Ühe võimalusena nähti **vabaühenduste aktiivsemat osalust laadal.** Lisaks tõid mõned välja, et **praktikat võiks olla võimalik rohkemates organisatsioonides sooritada** ning kasu oleks **varasemalt kogukonnapraktikas osalenute tagasisidega tutvumise võimalusest.**

Joonis 8. Rahulolu vabaühenduse valikuga (n=910)

tegevusvaldkonnale (66% vs 47%) ja juhendaja sümpaatsusele (6% vs 3%), samas kui vabatahtlikus tegevuses mitte osalenute puhul omasid lähedus kodule (38% vs 26%) ja sõpradega sama ühenduse valimine (5% ja 2%) suuremat tähtsust, näitab, et **õpilasi tuleb paremini ette valmistada ees ootavast ja millega valikut langetades arvestama peaks.** Samas võimaldab vastanute vanuse arvestamine eeldada, et nooremad õpilased lähtuvad rohkem oma huvidest.⁵ 2013/14. õa-l küsiti õpilastelt ka seda, millist infot oleksid nad vajanud lisaks, et valikut paremini teha. 62% õpilastest (n=466) leidis, et info oli piisav. 38% õpilastest (n=466) tõi välja arenguvõimalusi. Enim toodi välja, et **vabaühendused võiksid ennast, oma tegevusi ja võimalikke praktikategevusi rokem ja paremini tutvustada.** Ühe võimalusena nähti **vabaühenduste aktiivsemat osalust laadal.** Lisaks tõid mõned välja, et **praktikat võiks olla võimalik rohkemates organisatsioonides sooritada** ning kasu oleks **varasemalt kogukonnapraktikas osalenute tagasisidega tutvumise võimalusest.**

Rohkemate praktikakohtade pakkumise üheks võimaluseks on kooli lähiümbrusest kaugemal asuvate vabaühenduste praktikaks pakkumine. Nimetatud võimaluse õpilastele sobivuse teada saamiseks küsiti 2013/14.-2015/16. õa-l õpilastelt seda, kas nad oleksid valmis käima praktikal ka kodu- ja koolilinnast kaugemal. Vastanutest 64% (n=466) märkis, et oleksid ka kaugemal valmis praktikal käima. Neist 55% (n=298) leidsid, et kui vabaühenduse tegevus pakub huvi, leiab ka lühikeseks sõiduks aega. 45% vastanutest märkisid, et nad oleks selleks valmis, aga see teeks praktikal käimise tulenevalt liikumisvõimalustest, ajakulust ja muudest asjaoludest keerulisemaks. Seega on kaugemal asuvate vabaühenduste kaasamine kogukonnapraktikasse üks võimalustest õpilastele suurema valikuvõimaluse andmiseks, kuid vastavat võimalust ei saa kasutada kõik õpilased. Seega, **kui on soov soodustada kaugemal asuvates vabaühendustes praktika sooritamist, tasub vabaühendust või noori toetada logistika korraldamises.** Seda enam, et juba praegu toodi välja mõningaid logistikaga seotud probleeme.

"Kohalesaamisega, alati bussid ei liikunud vajalikel aegadel."

"Organisatsioon kaugus elukohast. Kamba peale käisime 2 autoga iga kord."

⁵ Mida noorem õpilane, seda suurem tõenäosus, et vabaühenduse valikul on kõige olulisemaks ühenduse valdkond (17-a 28% vs 19-a 11%) ja juhendaja sümpaatsus (7% vs 1%). Mida vanem õpilane, seda suurem olulisus on lähedusel kodule (17-a 7% vs 19-a 12%). Meessoost vastajate jaoks oli lähedus kodule olulisem (14% vs 8%) ja naissoost vastajatele vabaühenduse tegevusvaldkond (20% vs 12%).

"Probleeme tekkis logistikaga, nimelt kooli kohale saamisega, ei leidnud transporti, kuid see lahenes iseenesest."

2013/14.-2015/16. õa küsiti õpilastelt ka üldist hinnangut praktiliselt olles vajaliku toe ja juhendamise saamise kohta. Olgugi, et 95% pidas tuge (pigem) piisavaks (n=466), on **34% vastanute hinnangul juhendamises arenguruumi**. Enim toodi välja **suuremat vajadust organisatsiooni tutvustada ja ühiselt eesmärgi seada**. Nii negatiivselt kui positiivselt hinnanud pidasid väga oluliseks **juhendaja kättesaadavust küsimuste korral**. Ka 2015/16. õa-l õpilastelt küsitud soovitusel juhendajatele näitasid, et **vajalik on ülesannete parem selgitamine, tehtu mõningane jälgimine** (et õigesti tehtaks) ning **juhendaja reaalne kohalolek praktikakohas**. Samas näitavad õpilaste vastused ka õpilaste endi passiivset või negatiivset suhtumist, mis seeläbi nende tagasisidet mõjutab ehk **vajalik on ka õpilaste suhtumise parandamine**.

"Juhendaja meiega eriti ei tegelenud, meile jagas informatsiooni tore meesterahvas, kes varjupaigas töötab, temale annaksin 5 punkti!!!"

"Polnudki mingeid eesmärgi"

"Enamjaolt sai ise kõigega hakkama."

"Ma ise ei tundnud eriti huvi, seega ka ei küsinud kui probleeme oli."

"Juhendamist sain piisavalt, kuid alguses oleks võinud olla juhendaja ning teised vabatahtlikud natukene aktiivsemad. Tundus, et oleme praktikantidega alguses üleliigsed, aga hiljem harjusin. Juhendaja oli ise väga tore, aga kuna tal oli alati enamasti väga palju tegemist siis lihtsalt ei jõudnud, ta alati meiega tegeleda."

Ka teised noortele esitatud küsimuste vastused näitasid, et **õpilasi peaks rohkem vabaühenduse tegevusse kaasama, st selgitama, kuidas üks või teine asi toimib** (nt finantsküsimused, kommunikatsioon, igapäevane korraldus jne).

"Võiks kaasata õpilasi vabaühenduse juhtimisse, mitte otseselt lasta neil otsuseid vastu võtta, vaid selgitada ja näidata, kuidas asjad toimivad, kust tuleb raha ja kuhu see läheb jne."

"Kui ma oleksin valinud MTÜ, siis ma oleksin soovinud näha ka rohkem korralduslikku poolt, mitte ainult käsi määrada. Sain aru, et paljud olid justkui tööjõud, aga tegelik eesmärk jäi püüdmatuks."

Vastuseid läbivalt paistis silma ka **praktikakohtade vajadus olla praktikantide saabumiseks paremini ette valmistunud**.

"Juhendajad peaksid asju paremini planeerima"

"Rohkem võiks olla tegevusi planeeritud, olenevalt siis sellest mis MTÜga on tegemist."

"MTÜ juhendaja peaks enne praktikantide tulekut nende aja ära organiseerima, et ajakasutus oleks võimalikult sisukas ja asjalik."

"Praktikakohad peaksid rohkem valmistama ette tegevusi praktikantidele."

"Vähem inimesi ühes kohas, et ei peaks tühjalt istuma ja ootama, et midagi teha oleks."

Arenguvõimalusi seoses vabaühendustega näitab ka järgnev tabel (tabel 4), kusjuures **enim on puudujääke ülesannete andmises lähtuvalt praktikale seatud eesmärkidest ja noorte initsiatiivi toetamisel**.

Tabel 4. Õpilaste hinnang praktika erinevatele aspektidele (palun hinda, kuivõrd nõustud järgmiste väidetega).

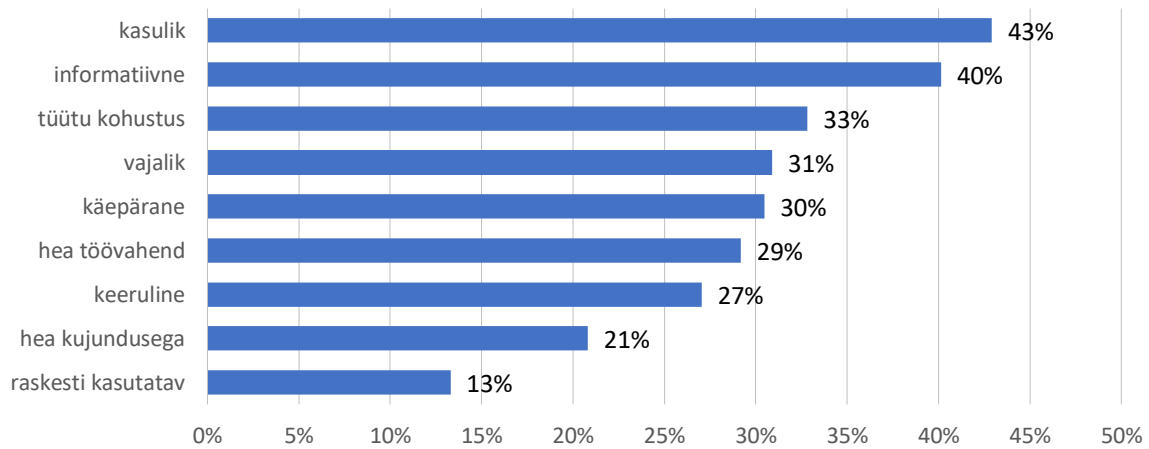
	Ei nõustu üldse	Pigem ei nõustu	Pigem nõustun	Nõustun täielikult	Ei oska öelda	n
Tundsin ennast oodatuna	0%	2%	22%	73%	2%	646 (15/16-17/18. õa)
Praktika alguses tutvustati mulle põhjalikult organisatsiooni, tema eesmärgi, tegevusi ja inimesi	1%	7%	32%	58%	2%	444 (16/17-17/18. õa)
Juhendaja valis ülesanded vastavalt minu eesmärkidele	2%	7%	28%	50%	13%	627 (15/16-17/18. õa)
Ülesanded olid selgelt seletatud	1%	1%	19%	77%	2%	627 (15/16-17/18. õa)
Ülesanded olid mulle jõukohased	0%	0%	14%	85%	1%	643 (15/16-17/18. õa)
Sain nõu juhendajalt alati kui vajasin	1%	2%	14%	80%	3%	627 (15/16-17/18. õa)
Vabaühenduse töötajad ja vabatahtlikud olid mu vastu sõbralikud ja toetavad	0%	1%	16%	80%	3%	627 (15/16-17/18. õa)
Juhendaja andis mulle palju vabadust ülesannete teostamisel	1%	5%	29%	57%	8%	627 (15/16-17/18. õa)
Mind innustati ka ise ideid ja ettepanekuid pakkuma	3%	8%	24%	55%	10%	627 (15/16-17/18. õa)

Noorte rahulolu on positiivses sõltuvuses sellest, kas ta tundis ennast praktikakohaks olnud vabaühenduses väga oodatuna või (pigem) mitte, kas talle tutvustati organisatsiooni, kas arvestati praktika eesmärkidega, kas ülesandeid seletati arusaadavalt ja kas need olid jõukohased, kas ühenduse töötajad ja praktika juht suhtusid sõbralikult-toetavalt ning anti mingil määral vabadust ülesannete teostamisel ja ettepanekute tegemisel ehk oluline on pöörata tähelepanu, et juhendajad ja vabaühenduse töötajad oleksid valmis noorega tegelema ning pakutavad tegevused oleksid läbi mõeldud. Ülesannete valik lähtuvalt seatud eesmärkidest on seda olulisem, et noored, kes märkisid, et täitsid kõik või suurema osa seatud eesmärkidest, olid vabaühenduse valikuga enam rahul.

Kogukonnapraktikaga seonduv dokumentatsioon

Üheks suurimaks arenguvõimaluseks on õpilaste hinnangul ka kogukonnapraktika praktikapäeviku arendamine. 2013/14.-2015/16. õa-l vastanutest 43% leidis, et see on kasulik ja vaid 29% leidis, et tegu on hea töövahendiga (n=466; joonis 9).

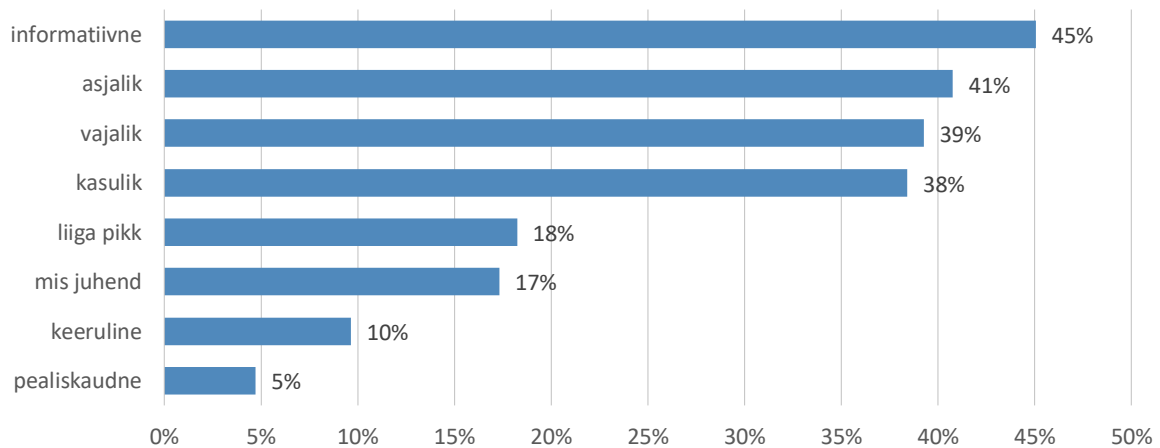
Joonis 9. Milliste sõnadega iseloomustad kogukonnapraktika praktikapäevikut?
(n=466)

Läbi aastate on osalenud toonud välja, et **praktikapäevik võiks olla lühem, sisaldada vähemaid ja selgemalt sõnastatud küsimusi** (sh tabelite pealkirju) ning mõningast ruumi vabas vormis mõtete avaldamiseks. Kui esimestel aastatel tundi puudust veebiversioonist, siis 2015/16. õa lisandus kriitika elektroonilise praktikapäeviku kohta (tehnilised tõrked, ebamugav kasutada). Lähtuvalt saadud tagasisidest on praktikapäevikut kasutajasõbralikumaks muudetud.

Tagasiside kogukonnapraktika juhendile oli praktikapäevikust natuke positiivsem, kuid sarnaselt praktikapäevikule toodi välja kohatist liigset informatiivsust (vt joonis 10).

Joonis 10. Milliste sõnadega iseloomustaksid kogukonnapraktika juhendit? (n=466, va "mis juhend" n=202)

Ühe arendustegevusena on hiljuti loodud **Facebooki kogukonnapraktika leht** ja 2017/18. õa-l küsiti selle kohta ka tagasisidet. 70% õpilastest (n=152) märkis, et nad pole lehte jälginud kuna ei pea seda vajalikuks ja 25%, et plaanis küsimustikule vastamise järgselt seda jälgima hakata. 1 lehega tutvunu pidas positiivseks, et seal jagatakse kogemusi ja tunnustust ning 1 noor pakkus välja, et Instagram täidaks oma eesmärgi Facebooki asemel paremini, kuna noored kasutavad seda sotsiaalmeedia kanalit rohkem ning oluline informatsioon ei kao nii kiirelt.

Kooli panus praktika õnnestumisse

Õpilaste tagasisideküsitluste vastused näitavad, et ka koolidel on märkimisväärne roll praktika õnnestumisse ning kogukonnapraktika eesmärkide täitmisesse. Läbivalt tuli välja soov suurema valiku järele vabaühendust valides, praktika kohatine vähene seos kodanikuühiskonna olemuse mõistetavaks tegemisega, praktika parema ajastamise vajadus, praktika vabatahtlikkuse olulisus ning praktikat pakkuvate organisatsioonide erisusega arvestamine.

Mitmed noored leidsid, et **praktikakohti võiks rohkem olla, et saaks valida sobivama tegevuse, mis aitaks kaasa positiivse meelega praktika teostamisele**. Lisaks töid mõned välja, et kohati saadi praktika teostamise vajadusest teada vahetult enne praktika algust, mis samuti raskendas sobiliku organisatsiooni otsinguid ja mõjutas negatiivselt praktika sooritamise motivatsiooni.

"Rohkem vabaühendusi, mille vahel valida. Just rohkem erinevaid valdkondi."

"Võiks olla rohkem huvi pakkuvaid MTÜ-sid. Samuti pidi väga kiiresti otsustama, kuhu minna."

"Rohkem selliseid MTÜ-sid, kus saab reaalselt ise midagi anda, tunneksid, et oled nn. maailma paremaks muutnud."

2015/16. õa-l küsiti õpilastelt praktikajärgse kogemuse analüüsimise mõju kodanikuühiskonna olemuse mõistmisele. 34% märkis, et kogemuse analüüs aitas ja 44%, et **kogemuse analüüs pigem aitas neil paremini mõista kodanikuühiskonna olemust**. 12% märkis, et see (pigem) ei aidanud. Ka küsimustikke läbivalt toodi avatud vastustes välja, et kohati jäi kodanikuühiskonna olemuse tutvustamine vajaka ning et ennast tunti pigem tasuta tööjõuna. Seega on väga oluline, et õpetajad ja juhendajad seletaksid noortele kogukonnapraktika olulisust ja aitaksid saadud kogemust analüüsida, mitte vaid kirjeldada.

Üheks potentsiaalseks kogukonnapraktika arenguvõimaluseks on peetud kogukonnapraktika gümnaasiumitaseme ühiskonnaõpetuse aine osaks muutmist. Ka 2013/14.-2015/16. õa-l kogukonnapraktikas osalenutest (283 vastanut) **67% leidis, et kogukonnapraktika võiks olla üks ühiskonnaõpetuse aine osa**. Küll aga töid tagasisideküsitlust läbivalt üsna mitmed välja, et **see peaks olema valikaine või vabatahtlik osa ühiskonnaõpetuse ainest** ning see **võiks toimuda enne 12. klassi**, kus õppekoormus on niigi suur. Arvestades aga, et lisaks praktilise töökogemuse andmisele on kogukonnapraktika eesmärgiks ka vabaühenduste toimimise tutvustamine ning kogukonnaaktiivsuse tõstmine, ning et 46% noortest (n=910) ei märkinud, et praktika oleks aidanud neil ühiskonnaõpetuse tunnis õpitavat paremini mõista ja omandada, on **oluline ühiskonnaõpetuse ja kogukonnapraktika vahel suurema seose tekitamine**. Seda kinnitab asjaolu, et 2016/17.-2017/18. õa-l osalenud õpilaste puhul oli märgata, et arvamus kogukonnapraktikast ja kas kogukonnapraktika aitas ühiskonnaõpetuse tunnis õpitavat paremini mõista ning omandada, varieerus kooliti. Tagasisideküsitluste vastustele tuginedes võib eeldada, et selleks tuleb pöörata suuremat tähelepanu, et õpetajad ja juhendajad kogukonnapraktika programmi ja selle raames teostatava analüüsi eesmärki õigesti mõistaksid. See aitab tagada, et ka noored mõistaksid, et tegu pole mitte kohustusliku vabatahtliku tegevusega, vaid õpitava omandamisele kaasa aitava ja väärtuslikke kogemusi andva praktika võimalusega.

"Kogukonnapraktika peaks olema vabatahtlik mitte kohustuslik, kuid õpilasi tuleks nendesse kuidagi suunata nii, et nad teeksid vabatahtlikku tööd südamest, mitte kohustusest koolitööde suhtes. Nii mõnigi õpilane ei olnud nõus minema vabatahtlikku tööd tegema, sest arvas, et on selleks kuidagi kohustatud ja seega on see vaevanõudev, tülikas ja ebaoluline. Kuid tegelikkuses on asi vastupidi. Kui inimene saab aru selle vajalikkusest ning et see ei ole maha visatud aeg, vaid nii saab ta ise teiste heaks midagi ära teha, muutub arvamus nendest kahtlemata."

"Arvan, et kogukonnapraktika peaks olema midagi vabatahtlikku mitte kohustuslikku. Paraku on nii, et kui noorele inimesele midagi peale sundida, teeb ta seda palju väiksema entusiasmiga, kui võiks. Mis ei käi muidugi minu kohta, kuid inimesi on väga erinevaid."

Asjaolu, et praktika võiks toimuda enne 12. klassi ja et juhendaja võiks arvestada juhendamiseks kuluva ajaga, kinnitab ka fakt, et u kolmandik 2015/16. õa-l küsimustikule vastanud ja praktika käigus tekkinud probleeme väljatoonud noortest (n=104) pidas suurimaks probleemiks **ajapuudust**.

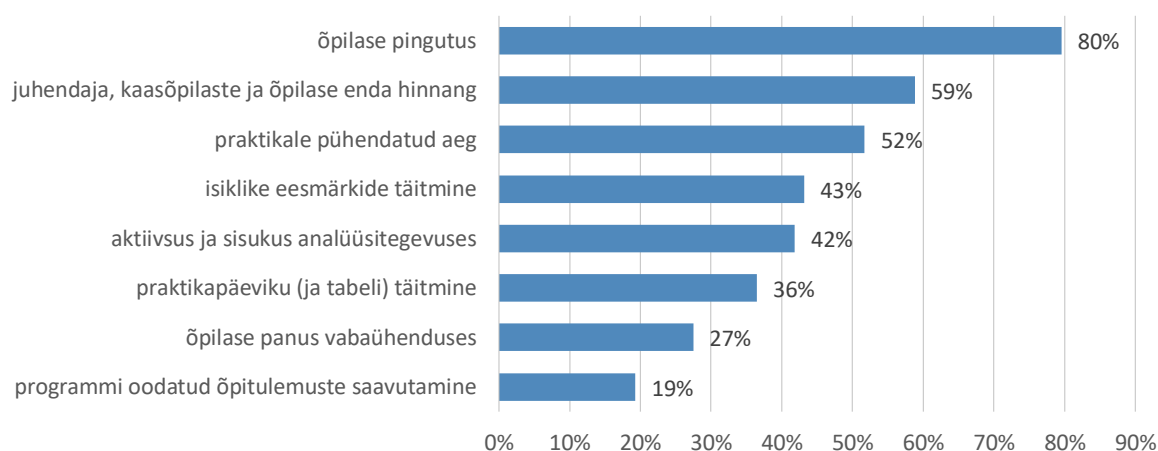
"Ajapuudus, üritasin paremini aega planeerida"

"Aega oli vahepeal keeruline planeerida."

"Kuna sai suht hilja koju ja järgmiseks päevaks oli palju õppida, aga kooliasjad sai lahendatud,"

Kohati töid õpilased välja ka ebaõiglust, mis valitses õpilaste panuses praktikasse ja praktika hindamisel. 2013/14.-2015/16. õa-l küsiti õpilastelt, milliste kriteeriumide alusel oleks õiglane õpilase osalemist kogukonnapraktikal hinnata. Enim toodi **välja vajadust arvestada õpilase pingutust, eriosapoolte hinnangut ja praktikale pühendatud aega** (joonis 11).

Joonis 11. Milliste kriteeriumide alusel oleks õiglane õpilase osalemist kogukonnapraktikal hinnata? (n=466, va "õpilase pingutus" n=264)

Samas töid enamus vastust täpsustanutest välja, et **praktikakohad on niivõrd erinevad, et ühte konkreetset hindamise alust pole mõistlik seada**. U 18% nendest, kes enda valikut selgitasid (n=73), töid aga välja, et **ei poolda üldse õpilase hindamist kogukonnapraktika eest**.

„Kuna praktika võib olla igal õpilasel erinev (erinevate valdkondadega MTÜ-d), siis ma ei pea heaks lahenduseks kaasõpilaste hinnangut. Juhendaja ilmselt annaks kõige adekvaatsema arvamuse sellest, kuidas praktika sai läbitud.“

"Seda ei saagi hindeliselt hinnata. Piisab sellest, kui õpilane tegi oma praktika ära."

"Kõik käivad erinevates kohtades ja väga raske on sellepärast hinnata kumma töö on parem."

"Praktikal käimist on raske hinnata. See on rohkem iga õpilase enda jaoks ning need, kes täitsid oma aja (10 tundi) ning saavutasid oma eesmärgid ongi väärt parimat hinnet."

„Tabeli täitmist ei peaks nii väga arvesse võtma kuna isegi kui tahta, siis pole sinna midagi alati kirjutada. Õpilase pingutus on ka oluline, kui õpilane käis meeleldi praktikal ning täitis kõik ülesanded siis on igati väärt head hinnet. Need aga kes kuidagi läbi löövad ja raske meelega praktika ära teeb, siis sellel pole tulemust ega ka hinne ei peaks olema nii hea kui teistel.“

"Praktikale on minu arvates küllaltki raske mingisugust hinnangut anda. See on eelkõige kogemuse saamine mitte nn hindeline töö."

7.3. Soovitused järgmistele praktikantidele

Programmis osalenud noored soovivad järgmistele praktikantidele peamiselt **rõõmsat meelt ja kindlameelsust praktikakoha valimise juures.**

"See on väga-väga hea kogemus ja ma soovitan seda soojalt!!"

"Valige endale meelepärane ja huvitav praktika koht! Võtke vastu uusi väljakutseid ning astuge välja oma mugavustsoonist ;)"

"Valige organisatsioon, mis teile tõeliselt huvi pakub ja olge kohusetundlikud"

"Ürita saada ühendusse, mis su huvidega ühtib, siis ei ole see tüütu kohustus ja saad sellega ka kiiresti ühelepoole, siis tahad sinna ka minna"

Praktika õnnestumiseks ja positiivsema emotsiooni ning kasu saamiseks peavad praktika läbinud noored oluliseks **tähtaegadest kinnipidamist ja tugevat enesedistsipliini.**

"Olge tublid ja ärge jätke asju viimasele hetkele"

"Tee praktikat kohusetundlikult ja innukalt, sest see on hea võimalus koolipingist välja saada!"

"Ürita praktikapäevikut täita praktika jooksul"

"Tee kohe ära, edasi lükata pole mõtet"

"Tehke kõik õigel ajal ära ja ärge jätke asju viimasele minutile. Samuti kui teil on asju, mida sooviksite ilmtingimata teha, siis tehke"

Ka küsimustike teiste küsimuste all toodi erinevaid soovitusi eriosapooltele, sh **vajadus suhtuda „kohustuslikku“ kogukonnapraktikasse kui väärtuslikku õppimisvõimalusse.**

"Kuigi praktika oli meile kohustuslik, tuleb mõelda, et kõike, mida meile pakutakse, tuleb võtta kui enese harimise võimalust ja nautida võimalusi, mida antakse."

Viimastel aastatel osalenud õpilased on nimetanud ka konkreetseid ühendusi, kuid ilma täpsemate selgitusteta on õpilastel keeruline hinnata, kas see organisatsioon ka temale sobiks.

Eelnevaid soovitusi kinnitavad ka 2013/14.-2015/16. õa-l õpilastelt saadud vastused küsimusele, mida nad teeksid ise teisiti kui läheksid uuesti kogukonnapraktikale (n=466). Need, kes muudaks midagi (u 66%), tõid peamiselt välja, et **läheksid uute kogemuste saamiseks mõnda teise organisatsiooni, oleksid järgmine kord aktiivsemad-julgemad, planeeriksid oma aega paremini ja pühendaksid praktikale rohkem aega.** Mitmed tõid välja ka enese **tööksparemini ette valmistamise vajaduse** (nt riietuda ilmale ja oludele vastavalt) ja **paralleelselt praktikaga praktikapäeviku täitmise olulisuse.** Mitmel korral mainiti, et nad **valiks neid huvitava praktikakoha** (sh uuriks täpsemalt praktikaülesannete kohta), mitte ei langetaks otsust juhuslikult.

Arvestades, et noorte kogemused on erinevad, oli ka neid, kes ei soovita kogukonnapraktikas osalemist ega lähe tulevikus vabatahtlikuks.

Kokkuvõte

2013/14.-2017/18. õppeaastal on kogukonnapraktika programmis osalenud 31 kooli ja praktikal käinud ligikaudu 2000 õpilast üle Eesti. Igal aastal on küsitud osalejatelt praktika ja saadud kogemuse kohta tagasisidet, viie aasta jooksul on seda saadud 910 õpilaselt, 27 õpetajalt ja 102 juhendajalt. Uuringu autorite eesmärk oli tagasisidet analüüsida ja tuua esile praktikas osalenute kogemus, praktika mõju nende hoiakutele ja käitumisele, sh tulevikutegevustele. Lisaks sooviti selgitada välja, milliseid võimalusi õpetajad praktika läbiviimiseks kasutavad ja milliste probleemidega on nad kokku puutunud. Analüüsi eesmärk oli saada infot programmi arendamiseks, selles osalejate toetamiseks ja programmi paremaks tutvustamiseks sihtrühmadele.

Programmis osalenud õpetajate, juhendajate ja õpilaste tagasisideküsitluste vastustele tuginedes on kogukonnapraktika programm väga väärtuslik õpilaste silmaringi laiendamiseks, sotsiaalsete oskuste arendamiseks, praktilise töökogemuse saamiseks, kogukonnaelus aktiivselt kaasa löömise innustamiseks jm. Osalenud õpetajad ja juhendajad peavad mõningastest katsumustest hoolimata programmi nii endale, oma organisatsioonile kui ka õpilastele väga väärtuslikuks.

Vastuste analüüsist selgus aga ka, et kogukonnapraktika programmi mõju suurendamiseks tuleb leida lisavõimalusi õpilastele praktika olulisuse selgitamiseks. Samuti tuleb pöörata veel suuremat tähelepanu juhendajate, õpetajate ja õpilaste praktikaks ettevalmistamisele, sh nende huvidele ja võimetele vastava praktikaorganisatsiooni valikule ja eesmärkide seadmisele, nagu ka saadava kogemuse analüüsimise oskuse parandamisele.

Kõik osalised hindavad kõrgelt Vabaühenduste Liidu tuge (tugimaterjalid, koolitused ja ettekanded) kogukonnapraktikale. Olgugi et tugimaterjale on aja jooksul juba kohendatud sihtrühmade vajadustele paremini vastavaks, tasub tagasisideküsitlustele tuginedes pakutava toe ajakohasust ja tugimaterjalide arusaadavust pidevalt jälgida. See on seda olulisem, et küsitluste vastuste kohaselt võiksid asjaosalised otsida juhendmaterjalidest tuge sagedamini, sest nii oleks praktikast saadav kogemus parem.

On tähelepanuväärne, et peale selle, et praktika annab osalejatele praktilise töökogemuse, on ka enamiku osalejate hoiakud muutunud paremaks, selgus tagasisideküsitluste vastustest. Õpilaste puhul võib tuua esile näiteks asjaolu, et tänu silmaringi laienemisele ning vabatahtlike ja vabatahtliku tegevuse mõistmisele on paranenud nende suhtumine vabatahtlikkusse töösse ja abivajajatesse. Nii juhendajad kui ka õpetajad nimetasid õpilaste oodatust suuremat rahulolu praktikaga ning valmisolekut pühenduda ja anda endast praktika ajal kokkulepitust rohkem. Seega on kogukonnapraktika väga väärtuslik ka ühiskonna eri rühmade koostöö tihendamiseks ning üksteisesse parema suhtumise kujundamiseks.

Programmi mõningast mõju on näha veel asjaosaliste käitumises ja tulevikukavatsustes. Järjest enamad õpetajad mõistavad praktika vajalikkust ja on valmis seda tunnitegevustega siduma. 74% küsimustikule vastanutest on valmis osalema programmis ka järgmisel aastal. Juhendajad tunnetavad praktikantidele pühendumise olulisust ning võib eeldada, et tulevikus usaldavad nad noori rohkem ja kaasavad neid rohkematesse tegevustesse, juhendades neid ühtlasi teadlikumalt. Kõik osalised tunnetavad muudatusi õpilaste käitumises ja kavatsustes. Leitakse, et õpilased räägivad kogukonnategevustes ja ühiskonda puudutavatel teemadel aktiivsemalt kaasa, on julgemad ning valmis ka praktika järel neid tegevusi jätkama.

Tagasisideküsitluste alusel on meeldiva kogemuse eeldus kõigi osaliste tõsine suhtumine praktikasse. Seepärast on vaja nii õpetajaid, juhendajaid kui ka õpilasi toetada ning mõista praktika eesmärki. Sellele kõigele aitab kaasa see, kui praktika on ka kooli töötajate seas läbi räägitud ning nii õpilased kui ka juhendajad arvestavad üksteise tundma õppimiseks ja abistamiseks piisavalt aega.